

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN BABALARININ EBEVEYN
ÖZ YETERLİK ALGILARININ İNCELENMESİ**

F. Betül ÖZKUL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem KOTİL

İstanbul, Aralık 2015

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN BABALARININ EBEVEYN
ÖZ YETERLİK ALGILARININ İNCELENMESİ**

F. Betül ÖZKUL
(122036005)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem KOTİL

İstanbul, Aralık 2015

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN BABALARININ EBEVEYN
ÖZ YETERLİK ALGILARININ İNCELENMESİ**

F. Betül ÖZKUL

(122036005)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih:

Tezin Savunulduğu Tarih:

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Çiğdem KOTİL

(Okan Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü)

Diğer Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Mesude ATAY

(Okan Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü)

Yrd. Doç. Dr. Erhan ALABAY

**(Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu Çocuk Gelişimi
Bölümü)**

İSTANBUL, Aralık 2015

ÖNSÖZ

Araştırmamın her aşamasında beni birikimi ve önerileriyle destekleyen çalışma disiplini ile motive eden değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Kotil'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın veri toplama aşamasında; formların ulaşmasında desteklerini eksik etmeyen öğretmen arkadaşlarıma ve formları büyük bir özenle dolduran babalara büyük bir teşekkür borçluyum. Araştırmamın her safhasında bilgi ve birikimiyle desteğini benden esirgemeyen Deniz Parlak'a çok teşekkürler.

Yaşamımın her döneminde yanımda olan aileme ve bir çocuğun hayatında babanın değerini varlığıyla ortaya koyan her zaman sevgisini ve desteğini hissettiğim Mustafa Özkul'a teşekkürüm çok özel. Hayatıma sevgi ve güzellikler katan, babalığını hayranlıkla izlediğim eşim Ekrem Cura ve minik kızım Zeynep Cura'ya sonsuz sevgimle teşekkür ediyorum.

F.Betül ÖZKUL

Aralık, 2015

ÖZET

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN BABALARININ EBEVEYN ÖZ YETERLİK ALGILARININ İNCELENMESİ

Bu çalışmanın amacı, okul öncesi öğrenim kurumuna devam eden 4-5 yaş çocukların babalarının ebeveyn öz yeterlikleri ile birliktelik durumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca babanın yaşı, öğrenim durumu, gelir düzeyi, çocuğun cinsiyeti, çocuk sayısı, çalışma durumu, çocuğu görme sıklığı gibi demografik özellikler de değişken olarak ele alınmıştır. Örneklem grubu, okul öncesi öğrenim kurumuna devam eden 4-5 yaş grubu çocukları olan evli ve boşanmış toplam 100 babadan oluşmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan babalar, “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği – Baba Formu” ve araştırmacı tarafından hazırlanan aile bilgi formunu doldurmuştur.

Araştırmanın sonucuna göre, babaların ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının birliktelik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan test sonucunda anne–babası birlikte olan çocukların babalarının öz yeterlik puanları daha yüksek bulunmuştur. Evli babaların öğrenim durumu değişkenine göre ebeveynliğe yönelik tutumları farklılaşmaktadır. Boşanmış babaların ise, gelir düzeyi değişkeninde ebeveynliğe yönelik tutumları farklılaşırken, çocuğu görme sıklığı her hafta olan babaların babalık görevinden sağladığı doyum ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn Birliktelik Durumu, Ebeveyn Öz Yeterliği, Baba Öz Yeterliği, Babanın çocuk hayatındaki yeri.

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE RELATION PARENTAL SELF EFFICACY PERCEPTIONS OF FATHERS OF CHILDREN MONTHS 48-60

The purpose of this study is to examine the relation between togetherness state and parental self efficacy perceptions of fathers of children months 48-60 who attend preschool educational institutions. In addition, the demographic characteristics such as father's age, education level, income level, child's gender, the number of children, employment status, frequency of seeing child are discussed as a variable. The sample group consists of 100 married and divorced fathers having children aged 4-5 who attend preschool educational institutions. The fathers making up the sample group filled in "The Parental Attitude Scale - Father Form" and family information form prepared by the researcher.

According to result of the research, in consequence of a test conducted for the purpose of identifying whether averages of fathers' general attitude scores towards parenthood show a significant difference in accordance with togetherness status variable, self-efficacy scores of fathers of children with their parents living together were found significantly higher. Married fathers' attitudes towards parenthood become different according to educational status variable. Whilst divorced fathers attitudes towards parenthood are becoming different according to educational status variable, the satisfaction which fathers with the frequency of seeing their children every week get from their paternity role and their general attitude scores towards parenthood were determined to be high.

Key Words: Parental Togetherness Status, Parental Self Efficacy, Father's Self Efficacy, Position of Father in Child's Life.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
TABLO LİSTESİ.....	v
BÖLÜM 1 GİRİŞ.....	1
1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
1.2 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	4
1.3 SAYILTILAR	5
1.4 SINIRLILIKLAR.....	5
1.5 TANIMLAR.....	5
BÖLÜM 2 LİTERATÜR	7
2.1 Aile ve Ailenin İşlevi	7
2.1.1 Ailenin Çocuğun Gelişimine Etkisi	8
2.1.2 Babanın Çocuğun Gelişimine Etkisi.....	9
2.2 BOŞANMA.....	13
2.2.1 Boşanma ve Boşanma Sonrası Baba-Çocuk İlişkisi	13
2.3 ÖZ YETERLİK.....	15
2.3.1 Öz yeterlik İnancının Kaynakları.....	17
2.3.2. Ebeveyn Öz Yeterliği.....	19
3. YÖNTEM.....	26
3.3. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	26
3.4. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	26
3.5. ÖLÇME ARAÇLARI / VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	26
3.5.1. EBEVEYNLİĞE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ – BABA FORMU	26
3.5.2. AİLE BİLGİ FORMU.....	27
3.5.2. Verilerin Analizi	27
4.BULGULAR.....	29
4.1.BABALARIN TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	29
4.2.EVLİ VE BOŞANMIŞ BABALARIN EBEVEYNLİĞE YÖNELİK GENEL TUTUMLARINA İLİŞKİN BULGULAR	30
4.2.1.Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutum Düzeylerine İlişkin Bulgular	36

4.2.2.Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular	44
SONUÇ VE TARTIŞMA	46
KAYNAKÇA.....	57

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Evli Ve Boşanmış Babaların Tanımlayıcı Özelliklerinin Dağılımı.....	29
Tablo 2. Evli ve Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ortalamaları.....	30
Tablo 3. Sergilediğim Davranışların Çocuğumu Nasıl Etkilediğini Biliyor Olmam, Çocuk Bakımı Konusundaki Problemlerimin Çözümünü Kolaylaştırıyor İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları.....	32
Tablo 4. Çocuk Bakımı Konusunda Yeterli Düzeyde Bilgi Ve Beceriye Sahibim İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları.....	32
Tablo 5. Çocuğa Doğru Mu, Yanlış Mı Davranıldığını Bilmemek, İyi Bir Ebeveyn Olmayı Engellemez İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları.....	32
Tablo 6. Engelli Çocuğun Babasının, İyi Bir Ebeveyn Olmak İçin Gerekli Davranışları Öğrenebileceği, Örnek Bir Model Olabileceğine İnanıyorum İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları	33
Tablo 7. Ebeveyn Olmak Hoş Bir Duygu Olmasına Rağmen, Çocuğumun Küçük Olması Benim Bu Duyguyu Yaşamama Engel Oluyor İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları	33
Tablo 8. Neden Bilmem Ama Çocuğumun Kontrolü Bende Olması Gerekirken, Bazen Sanki Yönetilen Benmişim Gibi Hissediyorum İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları	33
Tablo 9. Babamın Benden Daha İyi Bir Baba Olduğunu Düşünüyorum İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları.....	33
Tablo 10. İyi Bir Ebeveyn Olmanın Zor Olmadığını Düşünüyorum İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları	34
Tablo 11. Bazen, İyi Bir Ebeveynle Kendimi Karşılaştırdığımda, Hiçbir Şeyin Üstesinden Gelemediğim Duygusuna Kapılıyorum İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları	34
Tablo 12. Çocuğumun Derdinden En İyi Ben Anlarım İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları	34
Tablo 13. Baba Olduğum Süreyi Göz Önüne Alınca, Bu Role Tam Olarak Alıştığım İnanıyorum İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları.....	34

Tablo 14. Gerek Sabah Kalktığımda, Gerekse Akşam Yatağa Girdiğimde Hep Çocuğum Konusunda Hiçbir Şey Başaramadığım Duygusuna Kapılıyorum İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları	35
Tablo 15. İyi Bir Baba Olmak Başlı Başına Bir Ödüldür İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları	35
Tablo 16. Yetenek ve İlgimin, İyi Bir Ebeveyn Olma Konusunda Değil, Başka Alanlarda Olduğunu Düşünüyorum İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları	35
Tablo 17. Bir Çocuk Babası Olmak Benim İçin Biraz Daha İlginç Olsaydı, Çocuğuma Daha İyi Davranma Konusunda Kendimi Daha Fazla Motive Edebilirdim İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları.....	35
Tablo 18. Ebeveyn Olmak Beni Gergin Ve Endişeli Kılıyor İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları	36
Tablo 19. Evli Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Öğrenim Düzeyine Göre Ortalamaları.....	36
Tablo 20. Evli Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Gelir Düzeyine Göre Ortalamaları	37
Tablo 21. Evli Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Yaşa Göre Ortalamaları.	40
Tablo 22. Evli Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Çocuk Sayısına Göre Ortalamaları	41
Tablo 23. Evli Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları	42
Tablo 24. Evli Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre Ortalamaları	43
Tablo 25. Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Öğrenim Düzeyine Göre Ortalamaları.....	37
Tablo 26. Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Gelir Düzeyine Göre Ortalamaları	39
Tablo 27. Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Yaşa Göre Ortalamaları	40
Tablo 28. Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Çocuk Sayısına Göre Ortalamaları	42

Tablo 29. Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Çocuğu Görme Sıklığına Göre Ortalamaları.....	44
Tablo 30. Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre Ortalamaları.....	43

BÖLÜM 1 GİRİŞ

Aile, sürekli değişim içinde olan dinamik ve toplumsal bir yapıdır. Çiftlerin birliktelik durumlarının değişmesiyle birlikte ebeveynin rolünde ve işlevlerinde de değişimler gözlemlenir. Yaşanan tüm bu değişimlerle birlikte ebeveynler, çocuğun gelişimini en çok etkileyen etmenlerin başında gelir.

Çocukluğun ilk yıllarında çok hızlı bir büyüme gözlenirken, bu yıllar çocuğun bütünsel gelişimi açısından da çok önemlidir. Birçok bulgu zekânın, kişiliğin ve sosyal davranışların bu ilk yıllarda oluştuğunu ortaya koymuştur (Myers, 1992; Young, 1996 akt. Koçak, 2004). Bu kritik yıllarda çocukların tüm gelişim alanlarında desteklenerek, araştırma ve keşif için olanaklar yaratılıp, tutarlı ve tahmin edilebilir bir bakım ortamına gereksinimleri vardır. Bu gereksinim, çocuğun sağlıklı gelişmesi ve sosyalleşmesi için ailenin önemli işlevleri olduğunu vurgulamaktadır.

Aile, duygusal bağlılık temeline dayanan, üyeleri için yaşamsal özelliklere ve başkalarına aktarılamayan bir dayanışma ve sevgi çerçevesine sahip, büyüklüğü sınırlı bir toplumsal küme olarak ifade edilmektedir (Armağan ve Armağan, 1988). Fakat ailenin bu bütünlüğünü koruyamadığına dair, günümüzde boşanma oranlarının artması kanıt niteliğindedir. Çok yönlü olarak hem hukuki hem psikolojik hem de sosyal bir süreci içeren boşanma, kadın ve erkek tarafından kurulmuş "resmi" beraberliğin sona erişinin hukuksal sürecini ifade etmektedir. Boşanma sonrası ebeveynler birbirlerinden ayrılmayı seçseler de çocuklarının anne ve babası olmaya devam edeceklerdir.

Ebeveynliğe yaşantı boyutundan bakıldığında, karmaşık ve bazen çatışan duygular yaşamak, farklı ve birbirlerine zıt deneyimlere sahip olmak demektir. Bu boyutu ile ebeveynlik; büyük bir haz, ayrıcalık duygusu ve yararlı olma hissini içerirken, aynı zamanda hayal kırıklıkları, korkular ve başarısızlıklar yaşamak anlamına da gelir. Etkili ebeveynlik çocuğun fiziksel, duygusal, bilişsel ve toplumsal gelişimini olumlu yönde destekleyen içsel algıları ve açık davranışları içerir (Karraker ve Coleman, 2005).

Ebeveyn öz yeterliği 1970'li yılların sonunda Albert Bandura tarafından tanımlanan öz yeterlik kavramından yola çıkılarak oluşturulmuş ve sosyal bilimler alanında yapılan pek çok araştırmada kullanılan temel kavramlardan biri olmuştur. Bandura (1997) ebeveynlerin yeterlik inançlarının ebeveynlik deneyimlerinin temeli olduğunu ileri sürmektedir. İlk çocuğun doğumundan sonra ortaya çıkan ebeveynliğe yönelik yeterlik algısının ailenin gelişiminde çok önemli bir nokta olduğu kabul edilmektedir. Bireylerin nasıl davranacağını belirleyen zihinsel süreçlerden biri olarak ifade edilen öz yeterlik, anne-babalık becerileri ele alınırken anne-babalık görevleri konusunda sahip olunan özgüven ve çocukların gelişimlerini pozitif bir şekilde etkileme becerileri olarak tanımlanabilir (Bandura, 1997).

Ebeveyn öz yeterliği, ebeveynlik doyumunu için önemlidir (Coleman, 1998). Ebeveyn öz yeterliğinin yüksek olması motive edici olmakla birlikte ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusundaki eylemlerine kılavuzluk etmektedir. Anne babaların ebeveyn öz yeterliklerinin yüksek olması, etkili çocuk bakım becerilerine sahip olmaları ve sahip oldukları bilgiler doğrultusunda ebeveynliğe dair inançlarını başarılı bir şekilde gerçekleştirmelerini içerir. Ayrıca, çocuklarının istenilen gelişimi göstereceğine ve davranışlarının sosyal çevre içerisinde yer alan aile üyeleri ve arkadaşlar gibi kişiler tarafından destekleneceğine inanmaları da gerekmektedir. (Bandura, 1997; Coleman ve Karraker, 1997).

Aile bütünlüğünün devamlılığı ya da bozulması fark etmeksizin ebeveynlerin çocuğun kişisel ve psiko-sosyal gelişimindeki temel aktör olma rolleri devam etmektedir. Bu bağlamda, çocuğun gelişimini temel alan bu çalışma boşanmış ve evli olan babaların ebeveyn öz yeterlik algılarının farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koyma gayretindedir. Bu amaç çerçevesinde, çalışmanın birinci bölümünde; yapılan araştırmanın değerlendirilmesine (amacı, önemi, varsayımları, tanımları ve sınırlılıkları) yer verilmiş ve araştırmanın bilimsel dayanakları kurulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, çalışmanın anahtar kavramlarını içeren ve bu kavramlara ilişkin çalışmaya biçim veren temel yapı taşları döşenmiştir. Ancak tek bir kavramın tanımlaması sınırlılıklar içerdiğinden, kavramlara yön veren çalışmalar da derlenmiş ve bu çalışmaların katkılarıyla söz konusu literatür gözden geçirilerek yapılan bu çalışmanın zemini inşa edilmiştir.

Üçüncü bölümde, ölçme araçlarından elde edilen bulgular literatürün de çizdiği perspektifi esas alarak değerlendirilmiş ve bu değerlendirme sonucunda varılan hipotezin doğrulandığı yorumlarla desteklenmiştir.

Son bölümde sonuç ve değerlendirme olarak, elde edilen bulguların alana katkı sunan diğer çalışmalardaki bulgularla karşılaştırılarak ortaya koyduğu katkı gözler önüne serilmiştir. Bu bağlamda, babaların öz yeterliğine yönelik yapılan çalışmaların sınırlılığı da varılan sonuçlardan biridir. Ne var ki, babanın öz yeterlik düzeyini karşılaştırmalı olarak ele alma gayretinde olan bu çalışma salt öne sürdüğü bulgularla dahi literatüre bir katkı sunmasıyla önem kazanmaktadır.

1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI

Günümüz toplumlarında aile yapısı, sosyal koşullar ve ekonomik etmenlere bağlı olarak değişiklik gösterebilmekte ve farklı aile modelleri ortaya çıkmaktadır. Boşanma yalnızca ailelerin değil, toplumsal yapının oluşmasında da etkili olmaktadır. Bu bağlamda, boşanma sonucunda tek ebeveynli aileler günümüzde çoğalan bir aile modeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Boşanma sürecinde ve sonrasında oluşan tek ebeveynli ailede; çocuğun bakımı, evin düzeni, rol ve sorumluluklar gibi aileyi temel alan noktalarda, çocuk ile birlikte yaşayan ebeveynin yükünün artması kaçınılmaz olacaktır.

Söz konusu ebeveyn baba olduğunda, birliktelik durumuna göre değişen babalık rolüne ilişkin ebeveyn yeterliğini ele alan çalışmalar sınırlı olup; mevcut çalışmalar daha çok tek ebeveyn olmanın, özellikle de boşanmanın çocuk ve ebeveyn ilişkisi açısından olumsuz yönlerine odaklanmıştır.

Okul öncesi öğrenim kurumuna devam eden 4-5 yaş çocukların babalarının birliktelik durumu ile ebeveyn öz yeterlik düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığının incelendiği araştırmada, konuyla ilgili olarak araştırmacıların dikkatini çekmek ve alan yazındaki çalışmalar hakkında bilgi vererek yapılacak yeni çalışmalara yol göstermek hedeflenmiştir. Bu amaçla önce babanın birliktelik durumunu inceleyen çalışmalara, sonra sırasıyla ebeveyn öz yeterliğini etkileyen faktörlere yer verilmiştir.

Bu çalışma ile okul öncesi öğrenim kurumuna devam eden 4-5 yaş çocukları olan babaların ebeveyn öz yeterlik algılarının birliktelik durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığı ele alınmaktadır.

Ayrıca araştırmanın alt amaçlarında şu soruların cevaplanmasına çalışılmıştır:

Okul öncesi öğrenim kurumlarına devam eden 4-5 yaş çocukları olan evli ve boşanmış babaların ebeveyn öz yeterlik algısı;

- Babanın yaşına göre farklılaşmakta mıdır?
- Babanın öğrenim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- Gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- Çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ailedeki çocuk sayısına göre farklılaşmakta mıdır?
- Çalışma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- Boşanmış ise babanın çocuğu görme sıklığına göre farklılaşmakta mıdır?

1.2 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocuğun gelişiminde aile hem genetik hem de çevresel bir etken olarak görülmektedir. Bu durumda ailedeki değişikliklerin, anne babanın ayrılması anlamına gelen boşanmanın, gerek anne baba gerek çocuk üzerinde etkilerinin olması kaçınılmazdır. Son yıllarda giderek artan boşanma oranları, boşanma sürecinde ve sonrasında, ebeveynler ve çocuk üzerinde boşanmanın etkileri konusunda çalışılmasını hızlandıran en önemli sebeplerden biridir. Bununla birlikte, özellikle de büyük şehirlerde görülen artan boşanma oranlarının dikkat çekici olduğu; bu nedenle, boşanma ve boşanmanın bireyler ve toplum üzerindeki etkilerinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Günümüz toplumların sosyal sorunlarından birini oluşturan boşanma, toplumun üzerinde yükseldiği aile kurumunun işlevlerini sorgular hale getirmektedir. Toplumun öznesi olduğu kadar nesnesi konumuna da gelebilen aile, değişen işlevlerine rağmen sosyal etkileşimini kaybetmemektedir. Bu anlamda, aileyi salt toplumdaki etkilenen edilgin bir konuma yerleştirmek günümüz sorunlarına gözleri kapamak anlamına

gelebileceği gibi, aileyi de pasif bir alana itmektedir. Ne var ki, aile böylesi bir sınırlılığa hapsedilemeyecek kadar “özne” rolünü yüklenmeye devam etmektedir.

Aile; toplumsal bir “kurum” olarak yüklendiği anlamın yanı sıra (Aytaç, 2012), bireylerin biyolojik üretimleri olarak görülen ve “büyütmek” üzere aldıkları sorumluluğun sonucu olan çocukların toplumsal entegrasyonları için de bir gerekliliktir. “Ailenin reisi” olarak kabul edilen babanın çocuk üzerindeki etkisi Türkiye gibi ataerkil bir toplumda bir kez daha önem taşımaktadır. Bu sebeple çocuğun gelişiminde babanın çocuğuyla ne ölçüde ilgilendiği, hangi alanlarda nasıl katılım sağladığını tespit edebilmenin hem baba-çocuk ilişkisini yakından incelemek hem de babanın çocuk üzerindeki etkisine yönelik araştırmalara yön verme gayretinde olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle babaların, babalık rollerine ilişkin öz yeterlik algılarının belirlenmesi, medeni durumları göz önünde bulundurularak demografik değişkenler arasında ilişki olup olmadığının tespiti alana sunulacak bir katkı olarak nitelendirilebilir.

1.3 SAYILTILAR

1. “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği – Baba Formu”na verilen cevapların samimi olduğu varsayılmıştır.
2. Örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.4 SINIRLILIKLAR

1. Bu çalışma, İstanbul’da Zeytinburnu, Şişli, Ataşehir ve Maltepe ilçelerine bağlı okul öncesi öğrenim kurumlarına giden 4-5 yaş çocukları olan babalar ile sınırlıdır.
2. Yapılan araştırma “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği – Baba Formu” ile elde edilen bulgularla sınırlıdır.

1.5 TANIMLAR

Öz yeterlik; Bandura’nın Sosyal Öğrenme Kuramı’nda dikkati çeken bir kavram olan öz yeterlik (self efficacy), bireyin yapabildikleri hakkında sahip olduğu inançlardır. Öz yeterlik kavramı bireylerin hedeflerini gerçekleştirmek için sahip oldukları yetenek ve kaynakları değerlendirmesidir (Bandura, 1997).

Ebeveyn öz yeterliği, ebeveynin kişisel inançlarını, kendi yetenekleriyle farklı koşullar altında neler yapabileceklerini, duruma özgü görevleri gerçekleştirebilme inançlarını temsil etmektedir (Bandura, 1997). Ebeveynin çocuğunun bakım ve yetiştirilmesiyle ilgili sorumluluklar hakkında sahip olduğu yargıları ve inançları ifade etmektedir (Montigny ve Lacharite, 2005).

BÖLÜM 2 LİTERATÜR

2.1 Aile ve Ailenin İşlevi

Aile, aralarında evlilik ya da çocuk bağları olan, içinde bulunduğu toplumla iletişim ve etkileşim halinde olan, kendine özgü değerlere sahip bireylerin oluşturduğu toplumun içindeki en küçük birliktir (Dönmezer, 1999). Bir başka tanımla ele alındığında Kuyucu'ya göre (1999) ise aile; anne-baba ve çocuklardan oluşan, üyeleri arasında sevgi, saygı, dayanışma ve birbirlerine ait olma duygusu bulunan bir topluluktur.

Aile, kişinin yaşamı ve başkaları ile bir arada yaşamayı öğrendiği sosyal yapıdır. Yaşamın getirdiği temel ihtiyaçlar ailede karşılanır. İlk ve en uzun süreli etkileşim aile içinde yaşanır. Kişiliği oluşturan temel davranışlar ve yaşama dair alışkanlıklar bu etkileşim yoluyla kazanılır (Kayhan ve Yazıcıoğlu, 2007).

Aileyi sosyal etkileriyle anlamaya çalışan bir başka çalışmada ise, üyelerinin psikolojik ve fiziksel sağlığı için gerekli sevgi, şefkat, yakın ilgi ve bakımı bulabilecekleri en doğal ortam olarak aile gösterilmektedir. Bireyin mutlu olabilmesinde ailenin çok önemli bir yeri vardır. Bu bakış açısı ile toplumun sağlıklı olabilmesinin mutlu bireylerden kurulu aileler ile olacağını söylemek mümkündür. Aile, toplum ve birey arasındaki dengeyi sağlamaktadır (Arıkan, 1996). Bu denge toplumsal bir varlık olarak çocuğun gelişiminde, duyguları ile baş edebilmede, çocuk açısından büyük önem taşıyan, öğrenmenin başladığı ilk yeri aile olarak tanımlar (Meadows, 2010).

Aile üyelerinin birbirleriyle etkileşimi ve bu etkileşimin verimliliği sosyal bir çerçevede ele alınan ailenin yanı sıra bireysel alanı da etkileyen aileyi ortaya koymaktadır. Özellikle sağlıklı ve güçlü aile ortamları; ebeveyn ve çocukların birlikte oynadığı, birlikte konuştuğu ya da paralel alanları içerir. Bu alanlar her türlü sosyal ve bilişsel becerinin öğrenilmesi için verimli alanlardır (Meadows, 2010).

Çocuklar, aile üyeleri arasındaki iletişim ve etkileşimlerin oluşturduğu dinamik bir sistem içinde, o sistemin bir parçası olarak büyümektedir. Ailelerin çocuk yetiştirme

tutumları kültürden, toplumun sosyo-ekonomik durumundan, gelenek, dini inanç ve değerlerden, aile bireylerinin kendi yetiştirilme biçimlerinden etkilenmektedir. Ebeveynlerin psikolojik sağlıkları ve birbirleri ile etkileşimleri ne kadar yeterli ise çocukların yetişmesi de o kadar sağlıklı olabilmektedir (Sadıkoğlu vd. 2007).

Çocuğun kişiliği ve davranışları, genetik faktörün yanı sıra, içinde büyüdüğü aile tarafından şekillenir. İnsanlarla ilişkiler, ahlak ve görgü kuralları, toplumsal uyum, çocuğa anne-baba ve yakın aile bireyleri tarafından kazandırılır. Çocuğun yetişmesinde ve kişiliğinin gelişmesinde başta anne-baba olmak üzere kardeşler, büyükanne ve büyükbaba rolleri oldukça etkilidir. Bunların yanı sıra ailenin sosyo-ekonomik durumu, kültürel yapısı, aile bireylerinin kişilikleri ve aralarındaki ilişkiler, çocuk sayısı ve sıralaması da kişilik oluşumunu etkileyen etmenlerdendir (Asagem, 2002). Bu doğrultuda Satir (1990) aileyi üyelerinin birbirlerini desteklediği, kişiler arası etkileşimle oluşan dinamik bir sistem olarak görmüştür. Bu nedenle anne-babanın çocuğa karşı tutumları ve birbirleriyle olan ilişkilerinin çocuğa yansımaları, çocuğun kişiliğinin gelişiminde ve başkalarına karşı geliştirdiği duygu, tutum ve davranışlarında belirleyici olmaktadır (Akt. Cüceloğlu 1994).

Çocuk, aile içinde anne-baba ilişkisini her yönüyle gözlemlemekte ve etkilenmektedir. Anne babanın çocuğa karşı tutumları ve birbirleriyle olan ilişkilerinin çocuğa yansımaları, çocuğun yaşamındaki ilk kişiler arası duygu, tutum ve davranışların oluşmasında büyük önem taşımaktadır (Cüceloğlu, 1994).

2.1.1 Ailenin Çocuğun Gelişimine Etkisi

Aile, hem kalıtımla aktarılan özellikler hem de doğumdan itibaren çocuğa en yakın kişiler olarak çocuğun gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Doğumun ardından çocuk, büyüdüğü ve geliştirdiği fiziksel sosyal çevreye uyum sağlarken en büyük desteği ailesinden görmektedir.

Bireyin sağlıklı kişilik yapısının gelişiminde, çocuğun yetiştiği aile ortamı önemli bir yer tutmaktadır (Özyürek, 2004). Anne babanın ve aile içindeki diğer bireylerin çocuk ile olan etkileşimleri, çocuğun ailedeki yerini belirler. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı sergilenen tavır, çocuğun sosyal duygusal becerilerinin gelişiminde etkilidir.

Yine okul öncesi dönemde, çocuğun sosyalleşmesi yolunda kendisine tanınan deneyim fırsatlarının değeri büyüktür. Bu dönemde çocuk sosyal bir birey olmayı öğrenirken, aynı zamanda yaşamında dayanak oluşturacak bir modele de gereksinim duyar (Yavuzer, 1995).

İlgili alanyazında, sağlıklı aile ve sağlıklı aile olmak üzere iki ayrı tanımdan bahsedilmektedir. Sağlıklı aile; öz-değerleri yüksek olan bireylerinin aralarında açık, dürüst, doğrudan bir iletişim ve etkileşimin olduğu ve bireylerin değerli olduklarını, ailelerine ait olduklarını hissettikleri bir ortamı ifade eder (Satir, 2001). Sağlıklı ailede her bireyin kendine özgü bir kişiliği olduğu bilinir ve kabul edilir. Böylece her bireyin farklılığı korunmuş olur (Dönmezer, 1999).

Sağlıksız aile ortamı içinde yetişen kişiler ise; duygu ve düşüncelerine güveni olmayan, sürekli başkaları tarafından güdülenmeye ihtiyaç duyan, dıştan denetimli, güvensiz kişiler olurlar. Sağlıksız aile içinde yetişen kişilerin en belirgin özelliği dıştan denetimli olmalarıdır. Bu yapıda kendi gerçeğinin sürekli inkâr edilmesi sonucu çocuk kendi algı, duygu ve düşüncelerine güvenemez. Başkalarının algılamalarıyla, duygularıyla ve kanılarıyla var olmaya çalışır. Davranışlarının temelinde “Başkaları ne der?” endişesi vardır. Zamanla, kendi duygu ve düşüncelerinden kopar ve kendine yabancılaşır (Cüceloğlu, 1996).

Ebeveynlerin birbirleriyle ve çocuklarıyla kurdukları etkileşimin biçim ve düzeyi ailenin sağlıklı-sağlıksız olarak nitelendirilmesine olanak veren etkenlerdendir. Bu etken ailenin içerisinde yetişen çocuk için özellikle önemlidir. Babanın çocuğun gelişimine etkisini irdelemek bu önemi ortaya koymak açısından bir gerekliliktir.

2.1.2 Babanın Çocuğun Gelişimine Etkisi

Erken çocukluk dönemi çocuğun gelişiminde kritik bir evreyken, çocuğun gelişiminde babanın etkin rolü bu kritik dönemde bir kez daha dikkat çekmektedir. İyi bir baba olma kavramını doğru bir şekilde tanımlamanın güç olduğunu belirten Lamb, bunun tek bir yapıdan oluşmadığını, bunun için birtakım faktörlerin (çocuğun gelişiminde bilgi sahibi olma, çocuğun ilgi alanlarının farkında olma v.b.) ve yetkinliklerin gerektiğini belirtmekte ve oynadıkları rolün altını çizmektedir (Akt.

Anliak, 2004). Genel algıyı destekler biçimde yapılan araştırmalar sonucunda; babanın çocuğun sosyal-duygusal, psiko-motor, fiziksel ve bilişsel gelişim alanlarında olumlu etkileri olduğu görölmektedir.

Geçmişe bakıldığında babaların ahlak bekçisi, ailenin geçimini sağlayan kişi, cinsiyet rolü modeli ve yetiştiren/katılan kişi gibi çeşitli rollerinin kabul edildiği görölr. Zaman içerisinde değişen babalık modeli, şimdilerde babanın çocuk bakımına ve yetiştirilmesine aktif katılımı ile karşımıza çıkmaktadır (Daly, 1995; akt: Koçak, 2004).

Baba denildiğinde ebeveynlerin ilk aklına gelen güven ve güç duygularıdır. Bu nedenle ailede babanın varlığı çocukta güven ve güç duygusunun oluşması bakımından da dikkat çekmektedir. Çocuğun hayatında vazgeçilmez unsurlardan biri olan babanın çocuğa sevgi göstermesi ve vakit ayırması güven ve güç nitelermelerinin karşılığını vermektedir (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2011).

Rohner ve Veneziano (2001), çocuktaki olumlu sonuçları öngörmeye doğrudan etkileşim, ulaşılabilirlik ve çocuk için sorumluluk duymak gibi konularda baba-çocuk ilişkisinin kalitesinin önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Rohner (1998), baba sevgisinin çocuk gelişimi üzerine etkilerini incelediği araştırmasında, babaların sevgi ifadeleriyle ilgili davranışlarının öneminin, annelerin sevgisine kıyasla uzun yıllar boyunca ihmal edildiğine değinmiştir. Çocuk gelişiminde annenin etkisi ve bundan bağımsız olarak baba sevgisinin çocuğun kişiliği üzerinde özgün sonuçları yordayabileceğini belirtmektedir.

Rohner'in tezini doğrular biçimde Lamb (2000)'ın çalışmasında; çocuklarıyla ilgili babaların, çocuklarına ilgisiz olanlara kıyasla bilişsel ve sosyal düzeyde daha başarılı, psikolojik açıdan uyumlu ve daha sempatik oldukları dile getirilmektedir. Literatürdeki birçok yayın, babanın yokluğu ve ilgisizliğinin çocukta anti-sosyal davranışlar geliştirdiği ve yetişkin olduklarında da yakın ilişki kurmada ve sürdürmede güçlüklerle karşılaştıkları yönündedir. Ayrıca diğer bazı çalışmalarda (Cole ve McPherson, 1993; Barrera ve Garrison-Jones, 1992) annenin etkisinin kontrol altında tutulduğu analizlerde, baba sevgisinin çocuk ve gençlerde gözlenen depresif belirtilerle ilişkili olduğu ve çocuğun genel uyumunu doğrudan etkilediği belirtilmektedir (akt. Rohner, 1998).

Amato (1994), baba sevgisinin hem kız hem erkek çocukların yaşam doyumları, kendilerini iyi hissetmeleri ve psikolojik uyumlarıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Diğer yandan, yapılan bir araştırmada çocuğun hayatından baba modelinin tamamen çıkması ile çocuğun kaygı puanları arasındaki farkın önemli olmadığı saptanmasına rağmen, babadan ayrılık yaşı 5-10 yaş ve üstünde olan çocukların kaygı puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 5-12 yaşlar, sosyal çevrenin etkin olduğu bir dönem olduğundan okul çağında babanın rolü ön plana çıkmaktadır. Duygusal desteğin yanı sıra otorite ve güven temsilcisi olan baba, uygun davranış biçimlerinin oluşmasında çocuğa model oluşturmaktadır. Babanın varlığı çocuğun sağlıklı kişiliğe sahip olmasında önemli rol oynamaktadır (Biller, 1970; Akyüz, 1978 akt. Şahbaz, 1994).

Babanın, kız çocuğun gelişiminde anne kadar önemli rol oynadığı, yapılan çalışmalar sonucunda baba ile olumlu ilişkiler içinde olan kız çocuğunun sosyal gelişiminin daha iyi olduğu görülmüştür. Babadan ayrı olmanın kız çocuklarında saldırganlık, kendine zarar verme, kaygı duyma, cinsiyet rolü ile ilgili uyum problemleri, karşı cinsle uyum kurmakta zorlanma gibi, kişilik bozuklukları oluşturduğu gözlenmiştir. Baba-oğul ilişkisinin olmadığı veya bu ilişkinin olumsuz olduğu durumlarda, erkek çocukların, pasif saldırgan kişilik geliştirdikleri, daha az rekabetçi, sporla daha az ilgili ve başkalarına bağımlı oldukları ve babadan ayrı yetişen çocuklarda, düşük özgüven tespit edilmiştir. Baba ile birlikte büyüyen erkek çocukların ise, sorumluluk duygularının gelişmiş olduğu ve lider pozisyonda oldukları saptanmıştır. Erkek çocuklar sorumluluk alma, başarıma, diğer insanlarla olumlu ilişkiler, karşı cinsle ilişki kurma ve saldırgan davranışlarını kontrol etme gibi konularda model erkek davranışlarını da babalarından öğrenirler (Çelikel, 2006).

Aile üyeleri babayı, çocuk ile ilişkisi ve aile ile ilgili sorumlulukları üzerinden tanımlamaktadır. Anneler ile kıyaslandığında babaların aile ile ilgili sorumluluklarından daha fazla söz edildiği görülmektedir. Fagerskiöld (2006)'ya göre, son zamanlarda babalardan çocuk bakımı ve ev işlerinde aktif rol alması beklenmektedir. Özellikle bebeğin doğduğu andan itibaren babanın bebeğin bakımına katılımı, çalışan annenin doğumdan kısa bir süre sonra işine dönmek zorunda olması nedeni ile hem annenin üzerine düşen sorumlulukların azaltılması ve annenin desteklenmesi açısından, önemli olmakla birlikte baba ile bebek ilişkisinin güçlenmesini sağlamaktadır (Yavuzer, 1995).

Babanın çocuk hayatında direk ve dolaylı yollardan etkili olduğu gelişim alanları mevcuttur. Babaların çocukların hayatlarındaki etkilerinin daha çocuk doğmadan önce, anne karnındayken başladığını bilinmektedir. Annenin rahat bir hamilelik geçirmesinde babanın tartışılmaz bir rolü bulunmaktadır. Dolayısıyla eşler arası ilişkinin kalitesi çocukların gelişimini doğum öncesi ve doğum sonrasında etkilemektedir.

Babaların çocukları ile oynamaları, konuşmaları ve onlarla ilgili kararlara aktif katılımları çocuk üzerinde doğrudan etki sağladığı gibi, anne baba arasındaki ilişkinin kuvvetli olduğu aile ortamlarında anne-çocuk ilişkisini harekete geçirecek güven duygusunu da inşa edilebilmektedir. Bunun tersi biçimde, anne çocuk ilişkisi de bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Bu olumsuzluk anne çocuk ilişkisine gerek boşanmadan, gerekse anne babanın yokluğundan daha fazla yansımaktadır. Bu açıdan bakıldığında baba, dolaylı biçimde de çocuğun sosyal duygusal gelişimine katkıda bulunabilmektedir (Lynn, 1974, akt. Ekşi, 1999).

Baba-çocuk ilişkisi ile ilgili araştırmalar incelendiğinde, babanın özellikle çocuğun cinsel, zihinsel ve kişilik gelişiminde etkili olduğu belirtilmektedir (Güngörmüş, 2001). Çocuk, cinsel gelişimini yaşamının en önemli yıllarında model olan ebeveynini gözleyerek ve taklit ederek kazanmaktadır. (Saygılı ve Çankırılı, 2001).

Babanın çocuğu ile ilişkisinde oynadığı rolleri sistematik bir biçimde ele alan Winnicott (1957) ; babanın en temel rolünü anne- bebek ilişkisini korumak ve gözetmek olarak ifade eder. Baba sadece annenin yetersiz kaldığı durumlarda ona yardım etmekle kalmaz, anne bebek ilişkisindeki bağı dışarıdan gelecek müdahalelere karşı korur. Annenin dış dünyadaki kimi sorumluluklarını üstlenerek annenin bu ilk bağla ilgilenirken dışarıya dönmesini, bebeğinden ayrılmasını engeller. Babanın bir diğer özelliği de kişiliği ile çocuğun hayatında yeni bir şeyi başlatma becerisidir; baba, anneden sonra çocuğun hayatına bir yenilik katar. Babanın, çocuğun oyunlarına, oyuncaklarına, alet ve materyallerine olan tutumu çocuk için yenidir (akt. Ertüzün, 2012).

2.2 BOŞANMA

Çocuğun gelişimi üzerindeki etkilerinin öneminin tartışmasız kabul edildiği aile, karşımıza her zaman evli ve bir arada yaşayan ebeveynler olarak çıkmamaktadır. Çeşitli sebeplerle ailenin, kendi üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayamaması, onun patolojik bir hal almasına neden olur (Şentürk, 2006). Aslan (1996), çocuğun kendini gerçekleştirme ve başarılı olmasının, aile içinde onun sosyal-duygusal gereksinimlerinin karşılanmasına bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Çift ilişkisinin bozulması sonucu yaşanan boşanma, evlilik anlaşmasının sona erdiğini belirten bir olgudur. Çocuğun sağlıklı aile ilişkilerinden mahrum kalması, onun ruhsal, bedensel ve zihinsel gelişimini olumsuz yönde etkilemekte ve çocuğun ayrılık olarak ifade edilen kaygı dolu bir deneyim yaşamasına neden olmaktadır (Yavuzer, 1986).

Türkiye’de son yıllarda boşanma oranında artış olduğu görülmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verilerine göre (2014); 1990’lı yıllardan başlayarak boşanma oranı giderek artmıştır. 2013 yılında boşanan çiftlerin sayısı bir önceki yıla göre %1,6 artarak 125.305’e yükselmiştir. 2013 yılında binde 1,65 olarak gerçekleşmiştir.

Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve ebeveyn davranışları çocuğun kişilik gelişiminde son derece önemli bir rol oynamaktadır. Boşanma sonrası çocuğun yeni duruma ve değişen ilişki biçimine uyum sağlaması beklenmektedir. Çocuğun bakış açısından, boşanma sonrası olası en iyi durum, anne-babanın açıkça birbirlerine düşmanlık göstermedikleri, çocuk için birbirleriyle ilişki kurdukları ve çocukla ilişkilerini güçlü ve olumlu bir şekilde sürdürebildikleri durumdur (Gindes, 1998; akt. Koemer, Wallace, Lehman ve Raymond, 2002).

2.2.1 Boşanma ve Boşanma Sonrası Baba-Çocuk İlişkisi

Boşanma eşlerin ilişkisinde ortaya çıkan değişikliklerin yanı sıra, boşanan çiftin ebeveyn rolleri açısından da oldukça önemlidir (Furstenberg ve Kierman, 2001). Literatürde yer alan boşanma üzerine birçok araştırmada, hem ebeveynlerin hem de çocukların boşanma sonrasında yaşadıkları zorluklar ve ortaya çıkan sorunlar üzerinde durulmaktadır.

Boşanma sonrasında çocuk bir ebeveyniyle, genellikle annesi ile aynı evde yaşamaktadır. Bu nedenle, boşanma sonrasında evden ayrılan baba ile çocuğun ilişkisinde önemli değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Boşanma sonrasında, çocuğun gerek birlikte yaşadığı gerekse evden ayrılan ebeveyniyle görüşme sıklığı ve anne-babanın çocukla ilgili sorumlulukları gibi birçok alanda büyük değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle hem anne hem de babanın boşanma sonrasında çocuklarıyla ilişkilerini sürdürürken yeni duruma uyum sağlamaları ve çocuklarıyla ilişkilerini yeniden yapılandırmaları beklenmektedir (Seltzer, 1991).

Boşanma genellikle çocukların güvenlik duygularını sarsar, buna ekonomik durumdaki değişimler ve diğer ebeveyni kaybetme korkusu da eklenirse bu güvensizlik duygusu daha da büyür. Çocuklar anne babalarının ayrılığında kendilerini suçlayabilirler. Çocuklar, anne babalarının arasındaki çatışmaya çoğu zaman kendilerinin sebep olduğunu düşünürler. Ayrıca bu çocuklar ailelerini bir araya getirme ve giden ebeveyni geri döndürme gibi bir sorumluluk duymaktadır (Ekşi, 1990; akt. Biçer, 2009).

Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerinde yaşın da önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Boşanmanın yaşa bağlı etkilerinde, içinde bulunulan gelişimsel dönemin özelliklerinin de belirleyici etkileri olabileceği düşünülebilir. Okul öncesi dönemde çocuklar, boşanma olayını tam olarak kavrayamazlar. Özellikle küçük çocuklar, boşanma ile babayı kaybetmeye eş değer anlamlar yüklerler. Babadan ilgi ve sevgi görmeyen çocuklarda güvensizlik, özsaygı yitimi ve terk edilmişlik duyguları oluşmaktadır (Tezcan, 1992).

Emery (1994)'e göre pek çok teori, çocukların 5 ya da 6 yaştan daha küçük olduğu dönemin aynı zamanda boşanmanın en yaygın dönemi olduğu düşüncesinde birleşir. Psikodinamik kuramcılar uyuklama evresi¹ öncesi ayrılığın hemcins ebeveynle özdeşimi engelleyeceğini, nesne ilişkilerini bozacağını ve küçük çocuğun “psikolojik ebeveyn”le ilişkilerindeki devamlılık ihtiyacını baltalayacağını öne sürmüştür (Goldstein, Freud ve Solnit, 1973; akt. Emery 1994).

---

¹ *Uyuklama Evresi*, Freud'un psikodinamik yaklaşımda ele aldığı, çocuğun cinsel gelişim dönemlerinden gizil döneme denk gelmektedir. Bu evrede, 5-7 yaşından ergenlik dönemine kadar gelen çocuğun daha önce geçirmiş olduğu ruhsal-cinsel çalkantılar ve çatışma yatışma uyuklama dönemine girer.

Maldonado'ya göre (2005), babalar çocukların zihinsel ve duygusal gelişimleri için temel öneme sahiptir; boşanma sonrası babanın görevinin, çocuğa sadece ekonomik katkı ve sorumlulukla sınırlı olmadığı zihinsel ve duygusal gelişiminde de anne ve babanın sorumluluğu paylaşması üzerinde durulmaktadır. Bununla birlikte babalarıyla düzenli ve sağlıklı bir ilişkide olan çocukların yaşadığı sorunlar azalmakta, kendilerine güvenleri artmaktadır (akt. T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü 2011). Daha bilişsel görüşler ise, okul öncesi dönemdeki çocukların ayrılığı anlama kapasitesinin sınırlı olması sebebiyle boşanmanın küçük çocuklar için zor olacağını savunmaktadır (T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü 2011).

Aile ilişkilerinin bozulması, boşanma, ebeveyn ölümü gibi etmenler sonucu çocuk, baba yoksunluğu ile karşılaşmakta, bunun sonucu olarak da çocuğun gelişimi ve topluma uyumu olumsuz yönde etkilenmektedir (Torun 1986).

2.3 ÖZ YETERLİK

Öz yeterlik inancı, Albert Bandura tarafından geliştirilen bir kavramdır. Bu kavram, insanların sahip oldukları becerileri etkin biçimde kullanabilmeleri için öncelikle ilgili alanda kendilerine güven duymaları gerektiğini savunan sosyal öğrenme kuramının temel kavramıdır (Schunk ve Pajares, 2002). Öz yeterlik, bireyin, belli bir edini mi göstermek için gerekli hali organize edip, başarılı olma kapasitesi hakkında kendine dair yargısıdır (Bandura, 1977). Sosyal bilişsel kuramın, öğrenilen davranışların beceriye dönüşebilmesi sürecini ifade etmek için kullandığı en önemli kavram öz yeterliktir (Aksoy, 2008).

Öz yeterlik, bireylerin, hayatındaki olaylar üzerinde denetim elde etmek için gereken motivasyon, bilişsel kaynaklar ve eylemlerin, harekete geçirilmesinde gerekli yeteneklere olan inançlarıyla ilgilidir. Verilen görevde başarılı olabilmek için, kişi bu yeteneklere sahip olmalı, aynı zamanda arzu edilen hedeflere ulaşmadaki olayların kontrolü için aktarılabilen inançları da bulundurmalıdır. Bir kişinin öz yeterliği değişen koşulları idare edebilecek şekilde birbiri ile uyumlu halde hareket eden farklı alt yetenekten oluşmuştur. Bu nedenle, aynı yeteneklere sahip olan bireylerin bunu ne kadar iyi kullandıklarına bağlı olarak farklılıklar gösterecektir. Kendisine inancı

olmayan bireyler birçok fırsatın sunulduğu çevrelerde dahi, kendilerini yetersiz olarak görecektir (Wood ve Bandura, 1989).

Bandura (1995) insan davranışlarının gerçekten ziyade, doğru olduğuna inandığı şeye dayandığını savunmaktadır. İnsanlar yeterlik düzeylerine ilişkin olduğundan daha düşük ya da daha yüksek inançlara sahip olabilirler. Kişilerin kapasitelerini olduğundan düşük algılamaları, sahip oldukları becerileri en iyi biçimde kullanabilmelerini engellerken, kapasitelerini gerçekte olduğundan daha yüksek algılamaları çoğu kez performansları üzerinde olumlu etkide bulunmaktadır (Tschannen-Moran ve ark., 1998).

Öz yeterliliği yüksek olan bireyler verilen iş için gereken yeteneklere sahip olduklarını düşünürler. Gereken çabayı gösterebileceklerine ve elde etmek istedikleri performans derecesine ulaşmak için hiçbir çevresel olayın kendilerine engel olamayacağına inanırlar. Düşük öz-yeterliliği olanlar ise ne kadar denerlerse denesinler başarılı olmak için çevrelerini iyi şekilde idare edemeyeceklerini kabul ederler. Ancak göz önünde bulundurulması gereken nokta, öz yeterliliği yüksek olan bireylerin bile çevrelerini tam olarak kontrol edemeyecekleridir (Schermerhorn, Hunt ve Osborn, 1997, akt. Mutlu, 2003).

Öz yeterlik düzeyi bireylerin olay, durum ve zor süreçlerde nasıl davrandıklarını belirleyen önemli bir etkidir (Yaman, Cansüğü ve Altunçekiç, 2004). Kişide öz yeterlik inancı ne oranda yüksek ise o oranda çaba, ısrar ve direnç görülür. Öz yeterlik inançları düşük olan kişiler ise olayların görüldüğünden zor olduğu kanısındadırlar ve dar bakış açısı ile baktıklarından problemlerini çözemez, çalışmalarını başarı ile tamamlayamazlar (Kaptan ve Korkmaz, 2002).

Bandura (1977), beklentileri yeterlilik ve sonuç beklentileri olarak sınıflandırmıştır. *Yeterlilik beklentisi*, kişinin kendisini, söz konusu sonuçları ortaya koyması için istenen davranışı başarıyla gerçekleştirmesine inandırması; *sonuç beklentisi* ise verilen davranışı kesin sonuçlara ulaştıracak kişinin tahmini olarak tanımlanmıştır.

2.3.1 Öz yeterlik İnancının Kaynakları

Öz yeterlik inancının dört temel kaynağı vardır. Bunlar; performans başarıları, başkalarının deneyimleri, sözel ikna ve duygusal durumdur. Bu dört bilgi kaynağı birbirleri ile ilişkilidir (Bandura, 1977).

1. *Performans Başarıları*: Bireyin yaptığı işlerde gösterdiği başarı onun daha sonra benzer işlerde başarılı olacağına göstergesidir. Yani yaşanan başarı ödül etkisi yapmakta ve bireyi gelecekte de benzer işlere karşı güdülemektedir (Yılmaz ve Köseoğlu, 2004). Başarı beklentiyle birlikte artar, tekrar eden başarısızlık ve aksilik başarıyı azaltır (Bandura, 1977). Ancak, eğer birey güçlü bir yeterlik inancına sahipse, başarısızlık yaşantıları yeterlik algıları üzerinde fazla zarar vermeyebilir. Kazanılan yeterlik inancı daha sonra bir alandan diğerine aktarılır ve genel bir yeterlik inancı oluşturulmuş olur. Kişilerin güçlü bir yeterlik inancı geliştirebilmeleri için, ısrarlı çabalar sonucunda önlerindeki engelleri aşabildikleri yaşantılar gerekmektedir (Bandura, 1994).

2. *Başkalarının Deneyimleri*: Bireyler kendi deneyimlerinin yanı sıra, model alma yoluyla da yeterlik inancı oluşturmaya çalışırlar. Etkili ve yetenekli modeller, davranışlarıyla, gözleyenlere, farklı durum ve koşullarda karşılaşılan engellerin üstesinden gelmek için kullanılacak stratejiler hakkında bilgi sağlayarak, onların yeterlik inançlarının gelişmesine katkıda bulunabilirler. Aynı zamanda sosyal karşılaştırma yoluyla da öz yeterlik inancının oluşmasına katkı sağlayabilirler. Bireylerin değişik özellikler açısından kendilerine benzer kişilerin başarılarını gözlemlenmeleri, kendilerinin de başarılı olabilecekleri inancının gelişmesine yol açar (Wood ve Bandura, 1989).

3. *Sözel İkna*: Bir davranışın başarı ile yapılabileceğine ilişkin teşvik ve öğütlerle bireyin cesaretlendirilmesi, öz yeterlik beklentilerinin değişmesine neden olabilir. Bir başka deyişle, bireyin verilen bir görevi yerine getirmek için gerekli yeterliğe sahip olduğu kendisine sözel olarak ifade edilirse, birey engellerle karşılaştığında, kendi yeterliğinden şüphe etmek yerine daha fazla çaba sarf edecektir (Bandura, 1977). Etkileyici sosyal iletişim yoluyla bireylerin öz yeterlik inançlarının güçlendirilebilmesi için verilen geri bildirimlerin gerçekçi olması gerekir. Böylece birey daha fazla

cesaretlenecek ve başarılı olmak için daha fazla çaba harcayacaktır. Ancak etkileyici sosyal iletişim yoluyla bireylerin yeterlik inançlarını zedelemek, yükseltmekten daha kolaydır (Wood ve Bandura, 1989).

4. *Duygusal Durum*: Bireyin davranışa başlayacağı sırada bedensel ve duygusal olarak iyi durumda olması, girişimde bulunma olasılığını artırır (Yılmaz ve Köseoğlu, 2004). İnsanlar, içinde buldukları ruh haline uygun olan şeyleri daha kolay öğrenmekte ve öğrendiklerini daha kolay hatırlamaktadır (Bandura, 1977). Kavanagh ve Bower (1985), kişinin psikolojik yapısının, öz yeterliklerini etkilediğini ifade etmişlerdir. Pozitif mizaçlı olmak, öz yeterlik algısını artırırken, negatif mizaçlı olmak ise öz yeterlik algısını zayıflatabilir (Akt. Kesgin, 2006).

Öz yeterlik teorisinde, kişilerin kendilerini yetkin olarak değerlendirmeleri, yetişkinlerin kim olduklarını ve ne yapabileceklerini biliyor olmalarına bağlıdır. Bu yetkinliğe sahip olan ebeveynler yaptıkları eylemlerin etkilerini anlar ve çocuklarının gelişimini yapıcı olarak etkilerler. Çocuklarıyla yararlı, sıcak, hassas ve duyarlı ilişkiler kurarlar. Ebeveynlerin böylesi yeterlikleri, yani algılanan ebeveynlikleri, çocuk yetiştirme stratejileri ile doğrudan ilintilidir (Bornstein, Hendricks, Haynes ve Painter, 2007).

Algılanan yeterliği yüksek olan birey; herhangi bir işin üstesinden gelmek için, yeterlik algısı düşük olan bireylere göre daha çok çaba harcar, daha ısrarlıdır ve herhangi bir işi denemekten, öz yeterliği düşük bireye göre daha az korkar. Algılanan öz yeterliliği yüksek olan bireyler, çevreyi daha çok kontrol edebileceğinden olayların üstesinden gelebilir ve dolayısıyla yeni şeyler denemekten korkmazlar.

Yetkin anne baba tutumlarıyla yetişen çocuklar, kendi yetiştirilme tutumlarıyla doğrusal olarak ileride hem diğer insanların, hem de kuracakları ailedeki bireylerin gelişimsel yönlerine etki etmektedir. Aile içinde çocuğun görmüş olduğu tutum ve davranışların onun gelişimine ve davranışlarına doğrudan etki ettiği bilinmektedir. Ebeveynlik alanında yetkin olabilme genel olarak anne babaların çocuklarının daha küçük yaştan itibaren ihtiyaçlarını anlayabilme ve onlarla ergenlik döneminde de etkili iletişim kurabilmeyi sağlamaktadır (Caprara v.d., 2005; akt. Demir ve Gündüz, 2014).

Anne ve babalar çocuklarını, kendi ebeveynlerinin onları yetiştirirken gösterdikleri davranışları model alarak ya da kitap, dergi, internet gibi kaynaklardan ebeveynliğe dair elde ettikleri bilgilere dayalı yetiştirirler. Ebeveynlik davranışlarının bir diğer önemli belirleyicisi anne babaların ebeveynlik sırasındaki tutumları, inançları, düşünceleri ve duygularıdır (Grusec, 2007).

Ebeveyn yetkinliği, ebeveyn öz yeterliğine dayanak oluşturacak bir çerçeve çizmektedir. Bu nedenle, çocuklarla iyi bir iletişim kurmaktan öte hem anne babaların ebeveynlik görevlerini yerine getirmelerini sağlayan, hem de anne babaların yaşam süreçlerindeki etki olarak tanımlanabilen ebeveyn yetkinliği, öz yeterlik süreçlerinin de destekleyicisidir. Ebeveyn yetkinliğinin, çocuğun gelişimine doğrudan katkıda bulunduğu, ebeveynlik uygulamalarında anne babaların sahip olduğu yetenekler açısından kritik önem taşıdığı, ifade edilirken; ebeveyn öz yeterliği için kritik öneme sahip olduğu göz ardı edilmemelidir (Montigny ve Lacharite, 2005).

2.3.2. Ebeveyn Öz Yeterliği

Temel öz yeterlik teorisinin ilkelerine göre (Bandura, 1989) ebeveyn öz yeterlik inancı, hem çocuk yetiştirmede bilgi seviyesi hem de bildiği davranışları uygulama yeteneğine sahip bireyin kendine güven derecesini içermektedir. Çocukların okul öncesi dönemdeki anne-çocuk etkileşiminde; çocukla olumlu iletişim kurma, çocuğa uyarıcı sağlama ve çocuğu kabul etme gibi durumlarda annenin yüksek öz yeterlik inancı etkili olmaktadır. Ayrıca, annenin çocuğu negatif algılaması, çocuktaki davranış problemleri ile baş etmedeki başarısızlıkları annenin düşük öz yeterlik inancından kaynaklanmakta ve ebeveyn öz yeterlik inancı çocuğun gelişimini doğrudan etkilemektedir (Coleman ve Karraker, 2003).

Ebeveyn öz yeterliği, ebeveynlerin; ebeveyn rollerini etkin ve yeterli olarak yerine getirmelerine dair beklentilerinin derecesi (Teti ve Gelfand,1991), çocuklarının davranış ve gelişimleri üzerinde olumlu etki bırakabilme algıları (Coleman, 1998), kendilerini ebeveynlik rollerinde yeterli görme dereceleri (Hassall, Rose ve McDonald, 2005) gibi farklı tanımlarla ifade edilmiştir.

Ebeveynlerin öz yeterlikleri, bilişsel, davranışsal ve çevresel faktörler ile sürekli ve karşılıklı bir ilişki içindedir (Bandura, 1977). Ebeveynlerin öz yeterlik algıları, ebeveynlik görevlerini daha doğru bir şekilde yerine getirmeleri, güvene dayalı bir iletişim kurmaları ve pozitif ebeveynlik performansı göstermeleri açısından güçlü bir belirleyicidir (Freeman, 2006; Coleman ve Karraker, 1998).

İlk olarak, erken çocuklukta anne-babalarıyla yaşadıkları etkileşim sonucunda kişilerin ebeveynliğe ilişkin şemalarının oluştuğu ve ebeveynleriyle oluşturdukları bağlanmanın niteliğine göre de ebeveyn öz yeterlik algılarının temellerinin oluştuğu kabul edilmektedir. Bu araştırmalar, ebeveyn öz yeterliğinin ebeveynliğin esas etkenlerinden biri olduğunu kanıtlamaktadır (Coleman ve Karraker, 1997).

Ebeveyn öz yeterliğinin, ebeveynlerin kendi anne-babalarıyla yaşadıkları bağlanma ilişkisinin niteliğiyle, yakın çevrelerindeki insanlardan aldıkları sosyal destekle ve öğrenim düzeyiyle ilişkili olduğu belirtilmektedir (Holloway, Suzuki, Yamamoto ve Behrens, 2005).

2.4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Aile ve Babanın Çocuğun Gelişimine Etkisi

Babanın birliktelik durumunu inceleyen araştırmalara bakıldığında; aile birliğinin bozulduğu ve çocuk ile aynı evde yaşamayan babaların evli babalarla kıyaslandığında, çocuğun bakımı için gerekli olan sorumluluk ve ödevlere daha az önem verdiğini kanıtlamaktadır (Furstenberg & Nord, 1985; akt. Emery 1994).

Simons ve Beaman, (1996) çocuğu görme sıklığı zaman geçtikçe artsa dahi, boşanmış babaların evli babalardan, çocuk üzerindeki davranışlarında daha az kısıtlayıcı olmayı sürdürdüğünü ileri sürmektedir (akt. Emery; 2013).

Emery, (2013)'e göre; babalar kendi rollerini, toplum tarafından meşru görülen nafaka ödemeye indirgemektedir. Ebeveynlik anlamında daha fazla rol almak, babaların çocuk yetiştirme üzerindeki kontrol duygularıyla, çocuğun birlikte yaşadığı ebeveynin ziyaretlere daha az katılmasıyla ve daha iyi kişisel uyumla bağlantılıdır.

1986 yılında yapılan Amerika Ulusal Çocuk Araştırması'nda (National Institute for Child Support Enforcement/NICSE) birlikte ikamet etmedikleri anneleriyle çocukların %57'sinin iyi ilişkilerinin olduğu bildirilmiş, birlikte ikamet edilmeyen babalar içinse bu oran %36 da kalmıştır (Peterson & Zill, 1986 akt. Emery 2013). Fakat bir diğer araştırmada Furstenberg ve Nord, (1985), çocukların birlikte yaşamadıkları babalarını hayatlarında önemli bir figür olarak gördüklerini belirtmektedir. Görme sıklığı fazla olmasa bile çocuklar, yanında ikamet edilmeyen babayı ailenin bir parçası olarak görmekte ve babaya yakın hissettiklerini belirtmektedir (akt. Emery 2013).

Çocuğu ile birlikte yaşayan babaları ele alan çalışmalarda ise Hawkins ve Belsky (1989), tek ebeveynlik deneyimi yaşayan babaların çocukları ile ilişkilerini araştırmıştır. Bu çalışmaya göre, çocukların cinsiyeti babanın çocuklarla kurduğu ilişkinin niteliğini belirlemektedir. Çocuklar ve eve ilişkin hem annelik hem de babalık rollerini yerine getirmek, erkeklerin toplumsal erkeklik rolleriyle çatışabilmektedir. Anne olmadan bir aile kurmanın toplumsal olarak kadından beklenen bazı rolleri yerine getirmeyi gerektirdiğinin altı çizilmektedir. Tek ebeveyn olarak yaşayan erkeklerin, erkeklığe bağlı sosyal rolleri yerine getirmesi "erkeklik" algısına bağlı özgüvenlerini artırmaktadır(akt. T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü 2011).

Atilla (1989) araştırmasında, 3-6 yaş çocuklarda anne babanın boşanması, baba ölümü ve babanın evi terki, babanın iş sebebiyle uzun süreli ayrılığına bağlı olarak ortaya çıkan baba yoksunluğunun çocukların davranışlarına etkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemi 123 çocuktan oluşmaktadır. Kız çocuklarının erkek çocuklara oranla gece yalnız kalmaktan daha çok korktuğu, baba yokluğu ve yoksunluğu durumunda erkek çocuklarında hareketliliğin kız çocuklarına göre daha fazla olduğu, cinsiyet farkı gözetmeksizin tüm çocuklarda aşırı hareketlilik olduğu, 3 yaş grubu çocukların % 60'ının gece sık sık ebeveynin ya da başka bir büyüğün yatağına gittiği, karşı gelme davranışı sergilediği, inatçı oldukları, ters davranışlarının olduğu, öfke nöbetleri geçirdikleri gözlemlenmiştir. 4 yaş grubundaki çocukların % 60'ının yemek seçtiği, 5 yaş grubu çocuklardan % 51.43'ünün ve 6 yaş grubunun % 50.94'ünün aşırı hassas davrandığı ve duygusal olduğu, karanlıktan korktuğu, kız çocuklarının erkek çocuklarına göre babanın ölümüne daha çok tepki verdikleri belirlenmiştir. Boşanmış

aile çocuklarında ise 3 yaş çocuklarının aşırı hareketlilik, aşırı hassas olma, gece bir büyüğünün yatağına gitme, 4 yaş çocuklarının aşırı hareketli olma, 5 yaş çocuklarının aşırı hassas ve duygusal olma, gece yalnız kalmaktan korkma, karşı gelme, ters ve inatçı olma, 6 yaş çocuklarının aşırı hassas olma davranışlarını gösterdiklerini belirtmiştir.

Wallerstein ve Kelly, çalışmaları sonucunda, beş yaşından küçük çocukların boşanmadan hemen sonra gözle görülür şekilde korku, davranışsal gerileme, uyku bozuklukları, saldırganlık ve terk edilme endişesi taşıdıklarını gözlemlemiş, ancak çocukların, üçte birinin beş yıl sonra oldukça başarılı ve mutlu iken, diğer üçte birinin başarısız ve mutsuz olduğunu belirtmişlerdir (Moore ve Hotch 1982; akt. Sağlam, 2011).

Şentürk (2006), boşanmanın çocuk üzerindeki etkisini incelediği araştırmada, tek ebeveynli olmanın çocuğun öğrenim hayatını olumsuz etkileyeceğini, içe kapanıklık, saldırganlık, suç işleme ve intihar eğilimleri gibi asosyal davranışlar göstermesine etki ettiğini belirtmiştir. Boşanmanın çocuğun sosyal ilişkilerine etkilerine yönelik yapılan araştırmalar da boşanma sonucu çocukta, davranış ve uyum problemleri ortaya çıktığını, bu durumun çocuğun sosyal yaşamına yansıdığını ortaya koymaktadır. (Akduman ve Cantürk, 2007).

Boşanmanın çocuğu etkilemesi, çocuğun boşanma anındaki yaşı, cinsiyeti, kişilik özellikleri, boşanma sebebi ailevi sorunların niteliği, çocuğun boşanmaya neden olan problemi algılama biçimi, çocuğun boşanma öncesinde ve sonrasında içinde bulunduğu ortamın özellikleri gibi faktörlere bağlıdır (Çağdaş ve Seçer, 2004).

Öz Yeterlik

Ebeveyn öz yeterliğine ilişkin kapsamlı çalışmalar, akademik yazında dikkat çekici düzeylere ulaşmasına rağmen, Türkiye’de kavramın temelini oluşturacak çalışmaların yetersizliği gözler önündedir. Bu eksiklik araştırmaların sınırlılığına işaret etmesine karşın, öz yeterlik kavramı etrafında yapılan araştırmalar daha çok alan çalışması niteliğinde, kavramın kapsamını değerlendirmekle sınırlı kalmıştır.

Öz yeterlik algısını konu alan çalışmalar son yıllarda yapılan araştırmalara kaynak olmaya başlamış ve erken çocuklukta çok çeşitlenmemiş olması nedeni ile araştırma

süresince yapılan alan yazın taramasında, ülkemizde ebeveynlerin öz yeterlik algısında babalara ilişkin çalışmalara çok az rastlanmış olması bu araştırmanın yapılma gerekçelerinden biridir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde ülkemizde ebeveynlerinin öz yeterlik inancı ile ilgili yapılmış olan bazı çalışmalara yer verilmiştir.

Yapılan araştırmalarda, ebeveyn öz yeterliğinin; annelik depresyonu (Teti ve Gelfand, 1991), annenin stres düzeyi (Scheel ve Rieckmann, 1998), annenin ebeveynlik becerilerinin çocuğun bilişsel gelişimi ve davranışları (Coleman ve Karraker, 2003), çocuğun sosyal duygusal uyum düzeyi (Kotil, 2010) gibi birçok farklı etkenle ilişkili olduğu görülmüştür.

Coleman ve Karraker'e (1997) göre, anne babaların ebeveyn öz yeterliğinin yüksek olmasında etkili faktörlerden birisi de çocuk bakımı ile ilgili yeterli düzeyde bilgiye sahip olmalarıdır. Bu bilgi ışığında literatürde dikkat çeken kavram, ebeveyn öğrenim programlarının ebeveyn öz yeterliğini güçlendirici etkisidir. Yurtdışında bu konuda yapılan araştırmalar (Bloomfield ve Kendal, 2012; Landy ve Menna, 2006; Pisterman ve diğ., 1992; Sofronoff ve Farbotko, 2002; Tucker, Gross, Fogg, Delaney ve Lapporte, 1998) incelendiğinde ebeveyn öğrenim programlarının anne babaların ebeveynlik öz-yeterliklerini arttırmada etkili olduğu görülmektedir.

Elibol (2007), 12-36 aylar arasında çocuğa sahip annelere verilen grup öğreniminin annelerin anne babalık görevlerinde öz yeterliklerine yönelik katkısını saha çalışmasında bulgularla destekleyerek incelerken; Aksoy ve Diken (2009), (annelerin) öz yeterlik düzeyleri ile çocuklarının erken çocukluk dönemindeki gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaları gözden geçirmek amacıyla alan yazın taraması yapmışlardır. Ele alınan çalışma ve makalelerdeki bulgular, annelerin sahip olduğu ebeveyn öz yeterlik algısının düzeyi ile çocukların bilişsel, sosyal ve dil gelişimleri arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Anneleri hedef alan çalışmada ebeveynlik öz yeterlik düzeyleri sosyo-ekonomik durum, sosyal destekler, bekâr anne olma ve annenin yaşı gibi değişkenlerden etkilenmektedir. Annelerin öz yeterlikleriyle çocuğun problem davranışları, annelik depresyonu ve stresi gibi değişkenler arasında da ilişkiler olduğu çalışmalarda ifade edilmiştir. Annelerin ebeveyn öz yeterlik düzeyinin bebeklerinin tüm gelişim alanlarında etkili olduğu görülmüştür. Çocukların bilişsel ve dil gelişimlerinin ve sosyal yeterliliklerinin uygun şekilde gelişmesinde ve problem

davranışlarının önlenmesinde annelerin ebeveyn öz yeterliklerinin önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişimi risk altında olan çocukların erken çocuklukta gelişimlerinde annelerin olumlu ebeveynlik davranışları sergileyebilmelerinin bu çocukların gelişimlerinin desteklenebilmesinde önemli olduğu görülmektedir. Annelerin ebeveyn öz yeterliklerinin anne olma yaşı, sosyal dayanaklar, gelir düzeyi, stres faktörleri tarafından etkilendiği görülmektedir. Son olarak, çocukların sahip oldukları yetersizlikler ve problem davranışların annelerin öz yeterlik düzeylerini etkileyerek depresyon ve strese neden olmakta, bu durumun da olumsuz annelik davranışlarının sergilenmesi yoluyla çocukların gelişimini etkilemektedir.

Erken çocukluk dönemi, gelişimde kritik öneme sahiptir ve çocuğun bu dönemdeki gelişimi ileri yıllardaki gelişimini de doğrudan etkilemektedir. Luebering (1995) , ilk kez anne olan yeni doğan anneleriyle yaptığı çalışmada ebeveyn öz yeterlik algısıyla bebek bakımına dair inançlar arasında olumlu bir ilişki olduğunu bildirmiştir. Annelik rolleri ile ebeveyn öz yeterlik algısı arasında olumlu bir ilişki olduğunu ve anne olmaktan mutluluk duyan annelerin kendilerini daha fazla yeterli hissettiklerini, algılanan ebeveyn öz yeterliği ile uygun ebeveynlik beceri ve davranışlarının birbirleriyle bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Öz yeterlik inançlarına dair bilincin anne-baba davranışları için öngörü sağladığı ve yüksek öz yeterlik algısına sahip annelerin ebeveynlik uygulamalarında daha aktif oldukları bildirilmektedir (Akt.Cavkaytar, Aksoy ve Ardıç, 2014).

Kochanska (1990)'ya göre, ebeveynlik inancı ile çocuk yetiştirme davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Ebeveyn öz yeterliği düşük anne babalarda ise, çocukla ilgili zorlu durumlarda etkili davranmak konusunda algılanan ebeveynliği düşük olduğu için çocukla sürekli çatışma içindedir ve bu çatışma ebeveynlik rolünü üstlenmeyi sekteye uğratar. (akt. Kotil, 2010).

Yüksek ebeveyn öz yeterlik algısına sahip annelerin çocuklarına uygun çevresel ortamlar oluşturdukları ve daha az cezalandırıcı oldukları, bebeklerinin verdikleri işaretlere daha duyarlı oldukları, bebekleriyle etkileşimde etkin ve sorumluluk alan anneler oldukları belirtilmektedir (Coleman ve Karraker, 2000). Annelerin bebekleriyle iletişimde duyarlı ve içten oldukları ve sorumluluk duygusuyla hareket ettikleri belirtilmiştir (Teti ve Gelfand 1991).

Yapılan araştırmalarda, ebeveyn öz yeterliğinin çocuk bakımının niteliği üzerinde doğrudan etkili olduğu, yüksek ebeveyn öz yeterliği ile anne-çocuk etkileşiminin yüksek olması arasında doğrudan ilişki olduğu ortaya konmaktadır. (Tucker ve ark.,1998). Düşük ebeveyn öz yeterliği, çocuğun sosyal-duygusal uyumunu etkileyerek çocukta davranış problemlerini öngörmektedir (Seçer ve ark. 2012).

Seçer, Ogelman, ve Önder (2013) okul öncesi öğrenim alan çocukların babalarının ebeveyn öz yeterlikleri ve akran ilişkisi arasındaki ilintiyi incelediği araştırmada, babanın öz yeterlik düzeyinin çocuğun akran ilişkisi üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmaya göre babanın ebeveyn öz yeterliği çocuğun saldırganlık düzeyini etkilemekteyken, babanın ebeveyn öz yeterlik puanları ile çocuğun hiperaktivite-dikkat eksikliği düzeyleri arasında negatif bir sonuç ortaya çıkmıştır. Ebeveyn öz yeterliği ile, 5-6 yaş çocuğu olan babaların algıladıkları ilişki üzerine yaptıkları araştırmada; babaların öz yeterlik algısı ile çocukta saldırganlık, dışlanma, hiperaktivite gibi durumlar arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

3. YÖNTEM

Araştırma, İstanbul ili Avrupa yakasında Zeytinburnu ve Şişli, Anadolu yakasında Ataşehir ve Maltepe olmak üzere toplam 4 ilçede okul öncesi öğrenim kurumuna devam eden 4-5 yaş çocuğu olan, evli ve boşanmış 100 babayı kapsamaktadır.

3.3. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma tarama modelindedir. Okul öncesi öğrenim kurumlarına devam eden 4-5 yaş çocukların babalarının öz yeterlik algıları temelde birliktelik durumu (evli ve boşanmış) olmak üzere, bazı değişkenlere göre incelenmiştir.

3.4. EVREN VE ÖRNEKLEM

Çalışmanın evreni, İstanbul ili sınırları içinde Şişli, Zeytinburnu, Ataşehir, Maltepe ilçelerine bağlı MEB'e bağlı okul öncesi öğrenim kurumlarına giden çocukların babalarından oluşmaktadır.

Çalışmanın örneklemini; bu evrenden rastgele olarak seçilen kurumlarda 4-5 yaşında çocukları olan 50 evli ve 50 boşanmış toplam 100 babayı içermektedir.

3.5. ÖLÇME ARAÇLARI / VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada, babaların öz yeterlik algılarını belirlemek üzere “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği – Baba Formu” ve demografik bilgileri içeren “Aile Bilgi Formu” veri toplama araçları olarak kullanılmıştır.

3.5.1. EBEVEYNLİĞE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ – BABA FORMU

Gibaud-Wallston ve Wandersman tarafından 1978 yılında geliştirilen, Seçer vd. (2007) tarafından Türkçe'ye uyarlaması gerçekleştirilen ölçek, “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği- Baba Formu” olarak adlandırılmıştır. Orijinalinde 16 madde olarak hazırlanan veri toplama aracına, yapılan faktör analizi ile kapsam geçerliliğinin sağlanabilmesi amacıyla başvuru uzman görüşleri doğrultusunda yeniden

değerlendirilmiş ve son şekli verilmiştir. Ancak orijinaliyle benzer sonuçları verdiği için herhangi bir madde atılmamıştır. Bununla birlikte orijinalinde 2 boyut içeren ölçek, yapılan analiz sonucunda 3 boyut olarak belirlenmiştir. Ölçek, likert tipi 16 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; 1- babalık görevine ilişkin yeterlilik algısı (7 madde), 2- babalık görevine yönelik ilgi (2 madde) ve 3- babalık görevinden sağladığı doyum (7 madde) olarak ele alınmıştır.

“Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği – Baba Formu” içeriğinde babaların ebeveynliğe yönelik genel tutumlarını yansıtan, ölçeğin tamamından elde edilen toplam puan da yer almaktadır. Babalar ölçekte yer alan her bir maddeye ilişkin cevaplarını; “hiç katılmıyorum”, “katılmıyorum” “kararsızım”, “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” kategorilerinden birisini işaretleyerek belirtmektedirler. Cevaplara 1-5 arası puan vermektedir. Yüksek puanlar babalığa yönelik tutumun olumlu olduğunu, düşük puanlar ise olumsuz olduğunu göstermektedir. Ölçek, babaların çocukları ile ilgili deneyimlerini dikkate alarak kendilerini değerlendirmeleri ve babalığa yönelik tutumlarını yansıtma süreçlerini içermektedir. Ölçeğin yapı geçerliliğinin sağlanabilmesi için faktör analizi (Principal Component Analysis) yapılmıştır. Ölçeğin 3 faktörü ölçmeye yönelik toplam varyansı açıklama oranı % 55.09, Cronbach Alfa Güvenirlilik Katsayısı ise 0.88'dir.

3.5.2. AİLE BİLGİ FORMU

Araştırmacı tarafından hazırlanan aile bilgi formu demografik değişkenlere ait verilerin elde edilmesi amacıyla yalnızca babaların doldurması üzere hazırlanmıştır. “Aile Bilgi Formu”; çocuğun cinsiyeti, babanın yaşı, öğrenim durumu, çalışıp çalışmadığı, ailedeki çocuk sayısı, eşlerin bir arada ya da boşanmış olması ve boşanmış babaların çocukları ile ne sıklıkta görüştüğü gibi soruları içermektedir.

3.5.2. Verilerin Analizi

Araştırmada analizler SPSS istatistikî analiz programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırma kapsamında anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir. Babaların ebeveyn öz yeterlikleri ve birliktelik durumları arasındaki ilişkiyi belirlemek için korelasyon

katsayısı önemlilik testi yapılmıştır. Araştırma çerçevesinde kullanılan ölçeğe ait bilgiler frekans ve yüzdeler tablolara haline dönüştürülerek yorumlanmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (Sayı, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) kullanılmıştır.

Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkı Man Whitney-U ve t-testi, ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Kruskal Wallis testi ve farklılığa neden olan grubun tespitinde Man Whitney-U testi kullanılmıştır.

Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiyi Spearman Korelasyon, etki ise regresyon analizi ile test edilmiştir. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

4.BULGULAR

Bu bölümde babalardan elde edilen verilerin analiz bulgularına yer verilmiştir.

4.1.BABALARIN TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 1. Evli ve Boşanmış Babaların Tanımlayıcı Özelliklerinin Dağılımı.

		T	Evli		Boşanmış	
			n	%	n	%
Yaş	20-30 Yaş Arası	13	4	8	9	18
	30-40 Yaş Arası	57	27	54	30	60
	40 Yaş Ve üzeri	30	19	8	11	22
Öğrenim Durumu	İlkokul Ve Ortaokul	17	13	26	4	8
	Lise Mezunu	33	13	26	20	40
	Üniversite Mezunu	50	24	48	26	52
Gelir Düzeyi	650-1500 TL	28	16	32	12	24
	1500-3000 TL	42	15	30	27	54
	3000 TL Ve üzeri	30	19	38	11	22
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	48	21	42	27	54
	Erkek	52	29	58	23	46
Çocuk Sayısı	1 Çocuk	56	18	36	38	76
	2 Çocuk	35	26	52	9	18
	3 Çocuk Ve üzeri	9	6	12	3	6
Çalışma Durumu	Çalışıyorum	96	46	92	50	100
	Şu An Çalışmıyorum	4	4	8	0	0,0
Çocuğu Görme Sıklığı	Her Hafta	31	-	-	31	62
	İki Haftada Bir	13	-	-	13	26
	Düzensiz	6	-	-	6	12

Babalar yaş değişkenine göre incelendiğinde; evli olan babaların; %8'inin 20-30 yaş arası, %54'ünün 30-40 yaş arası, %38'inin 40 yaş ve üzeri, boşanmış olan babaların; %18'inin 20-30 yaş arası, %60'ının 30-40 yaş arası, %22'sinin 40 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir.

Örneklem grubundaki babaların öğrenim durumu incelendiğinde; evli babaların, %26'sının ilkokul ve ortaokul, %26'sının lise mezunu, %48'inin üniversite mezunu,

boşanmış olan babaların ise; %8'inin ilkökul ve ortaokul, %40'ının lise mezunu, %52'sinin üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Çalışma durumuna bakıldığında ise; evli olan babaların %92'sinin "çalışıyorum", %8'inin "şu an çalışmıyorum" ifadesine yer verdikleri görülürken; boşanmış olan babaların %100 oranla her birinin "çalışıyorum" ifadesine yer verdikleri görülmektedir.

Çocuğun cinsiyeti değişkeni incelendiğinde; evli olan babaların çocuklarının, %42'sinin kız, %58'inin erkek olduğu, boşanmış olan babaların çocuklarının; %54'ünün kız, %46'sının erkek olduğu görülmektedir.

Çocuk sayısı değişkenine göre evli olan babaların; %36'sının 1 çocuk, %52'sinin 2 çocuk, %12'sinin 3 çocuk ve üzeri; boşanmış olan babaların ise, %76'sının 1 çocuk, %18'inin 2 çocuk, %6'sının 3 çocuk ve üzeri çocuğa sahip olduğu görülmektedir.

Gelir düzeyi değişkeni incelendiğinde; evli olan babaların %32'sinin 650-1500 TL, %30'unun 1500-3000 TL, %38'inin 3000 TL ve üzeri; boşanmış olan babaların %24'ünün 650-1500 TL, %54'ünün 1500-3000 TL, %22'sinin 3000 TL ve üzeri geliri olduğu görülmektedir.

Ayrıca yalnızca boşanmış babaları hedef alan değişkende çocuğu görme sıklığının; %62'sinin her hafta, %26'sının iki haftada bir, %12'sinin düzensiz aralıklarda olduğu görülmektedir.

4.2.EVLİ VE BOŞANMIŞ BABALARIN EBEVEYNLİĞE YÖNELİK GENEL TUTUMLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 2. Evli ve Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ortalamaları

	Grup	n	Ss	T	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	Evli	50	0,407	2,536	0,013 p<0,05
	Boşanmış	50	0,571		
Babalık Görevine Yönelik İlgi	Evli	50	0,859	4,610	0,000 p<0,01
	Boşanmış	50	0,718		
Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	Evli	50	0,539	6,679	0,000 p<0,01
	Boşanmış	50	0,637		

Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	Evli	50	0,371	6,048	0,000
	Boşanmış	50	0,519		p<0,01

Tablo 2 incelendiğinde araştırmanın örneklem grubunu oluşturan babaların babalık görevine ilişkin yeterlilik algısı puanları ortalamalarının, birliktelik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=2,536$; $p=0,013<0,05$). Evli babaların babalık görevine ilişkin yeterlilik algısı puanları ($x=3,357$), boşanmış babaların babalık görevine ilişkin yeterlilik algısı puanlarından ($x=3,106$) yüksek olduğu görülmektedir.

Babaların babalık görevine yönelik ilgi puanları ortalamalarının birliktelik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=4,610$; $p=0,000<0,01$). Evli babaların babalık görevine yönelik ilgi puanları ($x=3,610$), boşanmış babaların babalık görevine yönelik ilgi puanlarından ($x=2,880$) daha yüksektir.

Birliktelik durumuna göre babaların babalık görevinden sağladığı doyum puanları ortalamalarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=6,679$; $p=0,000<0,01$). Evli babaların babalık görevinden sağladığı doyum puanları ($x=3,894$), boşanmış babaların babalık görevinden sağladığı doyum puanlarından ($x=3,106$) yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan babaların ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının birliktelik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=6,048$; $p=0,000<0,01$). Evli babaların ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ($x=3,624$), boşanmış babaların ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarından ($x=3,078$) daha yüksektir.

Boşanmış babaların vermiş olduğu yanıtlar doğrultusunda; babalığa dair kendilerini yeterli hissetmedikleri görülmektedir.

Tablo 3. “Sergilediğim Davranışların Çocuğumu Nasıl Etkilediğini Biliyor Olmam, Çocuk Bakımı Konusundaki Problemlerimin Çözümünü Kolaylaştırıyor” İfadesinin Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 1	Evli	50	4,040
	Boşanmış	50	3,640

Tablo 3 incelendiğinde babaların soru 1 puan ortalamalarında evli babaların soru 1 puanları ($x=4,040$), boşanmış babaların soru 1 puanlarından ($x=3,640$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4. “Çocuk Bakımı Konusunda Yeterli Düzeyde Bilgi ve Beceriye Sahibim” İfadesinin Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 2	Evli	50	3,760
	Boşanmış	50	3,320

Tablo 4 incelendiğinde; evli babaların soru 2 puanları ($x=3,760$), boşanmış babaların soru 2 puanlarından ($x=3,320$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 5. “Çocuğa Doğru mu, Yanlış mı Davranıldığını Bilmemek, İyi Bir Ebeveyn Olmayı Engellemez” İfadesinin Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 3(T)	Evli	50	3,460
	Boşanmış	50	3,320

Araştırmaya katılan evli ve boşanmış babaların soru 3 puanları ortalamalarının arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 6. “Engelli Çocuğun Babasının, İyi Bir Ebeveyn Olmak İçin Gerekli Davranışları Öğrenebileceği, Örnek Bir Model Olabileceğine İnanıyorum” İfadesinin Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 4	Evli	50	2,020
	Boşanmış	50	2,600

Tablo 6 incelendiğinde örnekleme, boşanmış babaların soru 4 puanları ($x=2,600$), evli babaların soru 4 puanlarından ($x=2,020$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 7. “Ebeveyn Olmak Hoş Bir Duygu Olmasına Rağmen, Çocuğumun Küçük Olması Benim Bu Duyguyu Yaşamama Engel Oluyor” İfadesinin Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 5(T)	Evli	50	4,400
	Boşanmış	50	2,920

Soru 5 puanları ortalamalarında, evli babaların soru 5 puanları ($x=4,400$), boşanmış babaların soru 5 puanlarından ($x=2,920$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 8. “Neden Bilmem Ama Çocuğumun Kontrolü Bende Olması Gerekirken, Bazen Sanki Yönetilen Benmişim Gibi Hissediyorum” İfadesinin Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 6	Evli	50	3,060
	Boşanmış	50	2,420

Tablo 8’de yer alan soru 6 puanları ortalamaları incelendiğinde, evli babaların soru 6 puanları ($x=3,060$), boşanmış babaların soru 6 puanlarından ($x=2,420$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 9. “Babamın Benden Daha İyi Bir Baba Olduğunu Düşünüyorum” İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 7	Evli	50	2,760
	Boşanmış	50	3,520

Tablo 9 değerlendirildiğinde; boşanmış babaların soru 7 puanları ($x=3,520$), Evli babaların soru 7 puanlarından ($x=2,760$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 10. “İyi Bir Ebeveyn Olmanın Zor Olmadığını Düşünüyorum” İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 8	Evli	50	3,400
	Boşanmış	50	3,120

Tablo 10 incelendiğinde; araştırmaya katılan babaların soru 8 puanları ortalamalarının arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 11. “Bazen, İyi Bir Ebeveynle Kendimi Karşılaştırdığımda, Hiçbir Şeyin Üstesinden Gelemediğim Duygusuna Kapılıyorum” İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 9	Evli	50	3,820
	Boşanmış	50	2,640

Tablo 11 incelendiğinde; evlilerin soru 9 puanları ($x=3,820$), boşanmış babaların soru 9 puanlarından ($x=2,640$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 12. “Çocuğumun Derdinden En İyi Ben Anlarım” İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 10	Evli	50	3,340
	Boşanmış	50	2,620

Soru 10 puan ortalamalarına bakıldığında; evli babaların soru 10 puanları ($x=3,340$), boşanmış babaların soru 10 puanlarından ($x=2,620$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 13. “Baba Olduğum Süreyi Göz Önüne Alınca, Bu Role Tam Olarak Alıştığım İnanıyorum” İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 11	Evli	50	3,920
	Boşanmış	50	3,160

Tablo 13 ‘de yer alan soru 11 puanlarında evli babaların soru 11 puanları ($x=3,920$), boşanmış babaların soru 11 puanlarından ($x=3,160$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 14. “Gerek Sabah Kalktığımda, Gerekse Akşam Yatağa Girdiğimde Hep Çocuğum Konusunda Hiçbir Şey Başaramadığım Duygusuna Kapılıyorum” İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 12(T)	Evli	50	3,320
	Boşanmış	50	4,220

Araştırmaya katılan babaların soru 12 puanları ortalamaları incelendiğinde, boşanmış babaların soru 12 puanları ($x=4,220$), evli babaların soru 12 puanlarından ($x=3,320$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 15. “İyi Bir Baba Olmak Başlı Başına Bir Ödüldür” İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 13	Evli	50	4,200
	Boşanmış	50	3,740

Tablo 15 incelendiğinde; evli babaların soru 13 puanları ($x=4,200$), boşanmış babaların soru 13 puanlarından ($x=3,740$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 16. “Yetenek ve İlginin, İyi Bir Ebeveyn Olma Konusunda Değil, Başka Alanlarda Olduğunu Düşünüyorum” İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 14	Evli	50	3,380
	Boşanmış	50	4,000

Tablo 18’de yer alan soru 14 puanları incelendiğinde; evli babaların soru 14 puanları ($x=4,000$), boşanmış babaların soru 14 puanlarından ($x=3,380$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 17. “Bir Çocuk Babası Olmak Benim İçin Biraz Daha İlginç Olsaydı, Çocuğuma Daha İyi Davranma Konusunda Kendimi Daha Fazla Motive Edebilirdim” İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 15	Evli	50	3,120
	Boşanmış	50	4,040

Araştırmaya katılan babaların soru 15 puanları incelendiğinde; evli babaların soru 15 puanları ($x=4,040$), boşanmış babaların soru 15 puanlarından ($x=3,120$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 18. “Ebeveyn Olmak Beni Gergin ve Endişeli Kılıyor” İfadesinin Birliktelik Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort
Soru 16 (T)	Evli	50	3,540
	Boşanmış	50	2,400

Tablo 18 incelendiğinde, örneklem grubunu oluşturan babaların soru 16 puanları ortalamalarında, evli babaların soru 16 puanları ($x=3,540$), boşanmış babaların soru 16 puanlarından ($x=2,400$) yüksek bulunmuştur.

4.2.1. Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutum Düzeylerine İlişkin Bulgular

Tablo 19. Evli Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Öğrenim Düzeyine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	İlkokul Ve Ortaokul	13	3,242	0,321	7,350	0,025 $p<0,05$
	Lise Mezunu	13	3,187	0,426		
	Üniversite Mezunu	24	3,512	0,395		
Babalık Görevine Yönelik İlgi	İlkokul Ve Ortaokul	13	3,500	0,979	1,102	0,576 $p>0,05$
	Lise Mezunu	13	3,462	0,946		
	Üniversite Mezunu	24	3,750	0,752		
Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	İlkokul Ve Ortaokul	13	3,714	0,688	3,698	0,157 $p>0,05$
	Lise Mezunu	13	3,780	0,343		
	Üniversite Mezunu	24	4,054	0,509		
Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	İlkokul Ve Ortaokul	13	3,481	0,433	7,744	0,021 $p<0,05$
	Lise Mezunu	13	3,481	0,287		
	Üniversite Mezunu	24	3,779	0,324		

Tablo 19 incelendiğinde; araştırmaya katılan evli babaların babalık görevine ilişkin yeterlilik algısı puanları ortalamalarının öğrenim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($KW=7,350$; $p=0,025<0,05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; öğrenim düzeyi üniversite mezunu olan evli

babaların babalık görevine ilişkin yeterlilik algısı puanları ($3,512 \pm 0,395$), öğrenim düzeyi lise mezunu olan evli babaların babalık görevine ilişkin yeterlilik algısı puanlarından ($3,187 \pm 0,426$) yüksek bulunmuştur.

Evli babaların babalık görevine yönelik ilgi ve doyum puanları ortalamalarının öğrenim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Babaların ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının öğrenim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($KW=7,744$; $p=0,021<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; öğrenim düzeyi üniversite mezunu olan evli babaların ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ($3,779 \pm 0,324$), öğrenim düzeyi lise mezunu olan evli babaların ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarından ($3,481 \pm 0,287$) yüksek bulunmuştur.

Babaların öğrenim düzeyi arttıkça kendilerini babalık rolünde daha yeterli gördüğü ve üniversite mezunu babaların ilköğretim mezunu babalara göre babalığa yönelik ilgisinin ve genel tutumunun olumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 20. Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Öğrenim Düzeyine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	İlkokul ve ortaokul	4	3,143	0,559	0,521	0,771 $p>0.05$
	Lise mezunu	20	3,043	0,442		
	Üniversite mezunu	26	3,148	0,668		
Babalık Görevine Yönelik İlgi	İlkokul ve ortaokul	4	3,250	0,646	1,525	0,467 $p>0.05$
	Lise mezunu	20	2,825	0,893		
	Üniversite mezunu	26	2,865	0,575		
Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	İlkokul ve ortaokul	4	2,964	0,643	0,226	0,893 $p>0.05$
	Lise mezunu	20	3,021	0,551		
	Üniversite mezunu	26	3,192	0,707		
Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	İlkokul ve ortaokul	4	3,078	0,567	0,278	0,870 $p>0.05$
	Lise mezunu	20	3,006	0,423		

	Üniversite mezunu	26	3,132	0,589		
--	-------------------	----	-------	-------	--	--

Tablo 20 incelendiğinde; boşanmış babaların tüm alt boyutlar ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının, öğrenim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Boşanmış babaların ebeveynliğe yönelik tutumları öğrenim düzeyine göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 22. Evli Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Gelir Düzeyine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	650-1500 TL	16	3,223	0,330	1,992	0,369 $p>0.05$
	1500-3000 TL	15	3,410	0,500		
	3000 TL Ve üzeri	19	3,429	0,378		
Babalık Görevine Yönelik İlgi	650-1500 TL	16	3,563	0,946	0,310	0,856 $p>0.05$
	1500-3000 TL	15	3,667	0,957		
	3000 TL Ve üzeri	19	3,605	0,737		
Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	650-1500 TL	16	3,875	0,641	0,975	0,614 $p>0.05$
	1500-3000 TL	15	3,781	0,489		
	3000 TL Ve üzeri	19	4,000	0,490		
Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	650-1500 TL	16	3,551	0,403	2,127	0,345 $p>0.05$
	1500-3000 TL	15	3,604	0,448		
	3000 TL Ve üzeri	19	3,701	0,271		

Tablo 22 incelendiğinde araştırmaya katılan babaların tüm alt boyutlar ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının gelir düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Bu sonuca göre, babaların gelir düzeyi ebeveynliğe yönelik tutumlarını etkilememektedir.

Tablo 23. Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Gelir Düzeyine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	650-1500 TL	12	3,298	0,336	5,189	0,075 p>0.05
	1500-3000 TL	27	3,201	0,509		
	3000 TL ve üzeri	11	2,662	0,715		
Babalık Görevine Yönelik İlgisi	650-1500 TL	12	2,958	0,988	1,999	0,368 p>0.05
	1500-3000 TL	27	2,963	0,649		
	3000 TL ve üzeri	11	2,591	0,491		
Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	650-1500 TL	12	3,417	0,420	7,264	0,026 p<0.05
	1500-3000 TL	27	3,101	0,683		
	3000 TL ve üzeri	11	2,779	0,594		
Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	650-1500 TL	12	3,307	0,395	7,594	0,022 p<0.05
	1500-3000 TL	27	3,127	0,510		
	3000 TL ve üzeri	11	2,705	0,501		

Tablo 23 incelendiğinde, gelir düzeyi değişkenine bağlı olarak araştırmaya katılan babaların babalık görevine ilişkin yeterlilik algısı ve ilgi puanları ortalamalarının, anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır (p>0.05).

Babaların babalık görevinden sağladığı doyum puanları ortalamalarının, gelir düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=7,264; p=0,026<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; gelir düzeyi 650-1500 TL olan babaların babalık görevinden sağladığı doyum puanları (3,417 ± 0,420), gelir düzeyi 3000 TL ve üzeri olan babaların babalık görevinden sağladığı doyum puanlarından (2,779 ± 0,594) yüksek bulunmuştur.

Son olarak gelir düzeyi değişkeninde babaların ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının, anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=7,594; p=0,022<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; gelir

düzeıı 650-1500 TL olan babaların ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları (3,307 ± 0,395), gelir düzeıı 3000 TL ve üzeri olan babaların ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarından (2,705 ± 0,501) yüksek bulunmuştur.

Bu sonuçlar dikkate alındığında, boşanma sonrası gelir düzeyinin düşük olduğunu ifade eden babalarda, babalık görevinden sağladığı doyum ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarının yüksek olduğunun altı çizilmiştir.

Tablo 24. Evli Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Yaşa Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	20-30 Yaş Arası	4	3,107	0,338	2,029	0,363 p>0.05
	30-40 Yaş Arası	27	3,381	0,480		
	40 Yaş Ve üzeri	19	3,376	0,290		
Babalık Görevine Yönelik İlgi	20-30 Yaş Arası	4	4,000	0,817	0,775	0,679 p>0.05
	30-40 Yaş Arası	27	3,593	0,877		
	40 Yaş Ve üzeri	19	3,553	0,864		
Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	20-30 Yaş Arası	4	4,000	0,690	0,264	0,876 p>0.05
	30-40 Yaş Arası	27	3,894	0,519		
	40 Yaş Ve üzeri	19	3,872	0,565		
Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	20-30 Yaş Arası	4	3,609	0,541	0,185	0,911 p>0.05
	30-40 Yaş Arası	27	3,632	0,397		
	40 Yaş Ve üzeri	19	3,615	0,315		

Tablo 24 incelendiğinde babaların tüm alt boyutlar ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır (p>0.05).

Tablo 25. Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Yaşa Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	20-30 Yaş Arası	9	2,968	0,284	2,069	0,355 p>0.05
	30-40 Yaş Arası	30	3,110	0,686		
	40 Yaş Ve üzeri	11	3,208	0,369		
Babalık Görevine Yönelik İlgi	20-30 Yaş Arası	9	2,556	0,527	2,510	0,285 p>0.05
	30-40 Yaş Arası	30	2,917	0,744		
	40 Yaş Ve üzeri	11	3,046	0,757		

Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	20-30 Yaş Arası	9	2,841	0,517	1,217	0,544 p>0.05
	30-40 Yaş Arası	30	3,176	0,701		
	40 Yaş Ve üzeri	11	3,130	0,525		
Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	20-30 Yaş Arası	9	2,861	0,277	2,783	0,249 p>0.05
	30-40 Yaş Arası	30	3,115	0,604		
	40 Yaş Ve üzeri	11	3,153	0,386		

Tablo 25 incelendiğinde araştırmaya katılan boşanmış babaların, tüm alt boyutlar ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Bu sonuca göre, boşanmış babaların ebeveynliğe yönelik tutumları yaşa göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 26. Evli Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Çocuk Sayısına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	1 Çocuk	18	3,421	0,442	2,689	0,261 p>0.05
	2 Çocuk	26	3,363	0,414		
	3 Çocuk Ve üzeri	6	3,143	0,181		
Babalık Görevine Yönelik İlgi	1 Çocuk	18	3,667	0,767	0,691	0,708 p>0.05
	2 Çocuk	26	3,519	0,964		
	3 Çocuk Ve üzeri	6	3,833	0,683		
Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	1 Çocuk	18	4,103	0,409	3,846	0,146 p>0.05
	2 Çocuk	26	3,802	0,598		
	3 Çocuk Ve üzeri	6	3,667	0,475		
Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	1 Çocuk	18	3,750	0,371	3,223	0,200 p>0.05
	2 Çocuk	26	3,575	0,378		
	3 Çocuk Ve üzeri	6	3,458	0,258		

Tablo 26 incelendiğinde, çocuk sayısı değişkeni açısından araştırmaya katılan babaların tüm alt boyutlar ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 27. Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Çocuk Sayısına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	1 Çocuk	38	3,026	0,564	1,724	0,422 p>0.05
	2 Çocuk	9	3,413	0,604		
	3 Çocuk Ve üzeri	3	3,191	0,297		
Babalık Görevine Yönelik İlgi	1 Çocuk	38	2,790	0,611	3,668	0,160 p>0.05
	2 Çocuk	9	3,333	0,901		
	3 Çocuk Ve üzeri	3	2,667	1,155		
Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	1 Çocuk	38	2,974	0,531	4,076	0,130 p>0.05
	2 Çocuk	9	3,540	0,868		
	3 Çocuk Ve üzeri	3	3,476	0,577		
Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	1 Çocuk	38	2,974	0,451	4,497	0,106 p>0.05
	2 Çocuk	9	3,458	0,653		
	3 Çocuk Ve üzeri	3	3,250	0,496		

Tablo 27 incelendiğinde, çocuk sayısı değişkeni üzerinden araştırmaya katılan babaların tüm alt boyutlar ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Boşanmış babaların ebeveynliğe yönelik tutumları sahip oldukları çocuk sayısına göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 28. Evli Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	Çalışıyorum	46	3,367	0,411	77,500	0,601 p>0.05
	Şu An Çalışmıyorum	4	3,250	0,393		
Babalık Görevine Yönelik İlgi	Çalışıyorum	46	3,544	0,855	39,500	0,055 p>0.05
	Şu An Çalışmıyorum	4	4,375	0,479		
Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	Çalışıyorum	46	3,916	0,530	68,000	0,387 p>0.05
	Şu An Çalışmıyorum	4	3,643	0,665		
Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	Çalışıyorum	46	3,629	0,379	77,500	0,603 p>0.05
	Şu An Çalışmıyorum	4	3,563	0,310		

Tablo 28 çalışma durumu değişkenine göre incelendiğinde, araştırmaya katılan babaların tüm alt boyutlar ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (Mann Whitney U=77,500; p=0,601>0,05).

Tablo 29. Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	Kız	27	3,180	0,537	283,000	0,590 p>0.05
	Erkek	23	3,019	0,608		
Babalık Görevine Yönelik İlgi	Kız	27	2,815	0,786	274,000	0,465 p>0.05
	Erkek	23	2,957	0,638		
Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	Kız	27	3,238	0,576	246,500	0,208 p>0.05
	Erkek	23	2,950	0,683		
Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	Kız	27	3,160	0,481	256,500	0,292 p>0.05
	Erkek	23	2,981	0,556		

Tablo 29 incelendiğinde, araştırmaya katılan babaların tüm alt boyutlar ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının çocuğun cinsiyeti değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (Mann Whitney U=283,000; p=0,590>0,05). Bu sonuca göre, boşanmış babaların ebeveynliğe yönelik tutumları çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 30. Evli Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	Kız	21	3,259	0,346	239,500	0,198 p>0.05
	Erkek	29	3,429	0,439		
Babalık Görevine Yönelik İlgi	Kız	21	3,500	0,894	274,500	0,547 p>0.05
	Erkek	29	3,690	0,839		
Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	Kız	21	3,762	0,518	208,000	0,056 p>0.05
	Erkek	29	3,990	0,543		
Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	Kız	21	3,509	0,410	212,000	0,068 p>0.05
	Erkek	29	3,707	0,323		

Tablo 30 incelendiğinde evli babaların tüm alt boyutlar ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının, çocuğun cinsiyeti değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (Mann Whitney U=239,500; p=0,198>0,05).

4.2.2.Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 31. Boşanmış Babaların Ebeveynliğe Yönelik Tutumlarının Çocuğu Görme Sıklığına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	P
Babalık Görevine İlişkin Yeterlilik Algısı	Her Hafta	31	3,212	0,591	3,664	0,160 p>0.05
	İki Haftada Bir	13	2,989	0,479		
	Düzensiz	6	2,810	0,576		
Babalık Görevine Yönelik İlgi	Her Hafta	31	2,903	0,735	1,275	0,529 p>0.05
	İki Haftada Bir	13	2,731	0,753		
	Düzensiz	6	3,083	0,585		
Babalık Görevinden Sağladığı Doyum	Her Hafta	31	3,281	0,610	8,975	0,011 p<0.05
	İki Haftada Bir	13	2,978	0,589		
	Düzensiz	6	2,476	0,458		
Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutum	Her Hafta	31	3,204	0,522	7,310	0,026 p<0.05
	İki Haftada Bir	13	2,952	0,471		
	Düzensiz	6	2,698	0,402		

Tablo 31 incelendiğinde; birliktelik durumu boşanmış olan babaların babalık görevine ilişkin yeterlilik algısı ve ilgi puanları ortalamalarının çocuğu görme sıklığı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır (p>0.05).

Babaların, babalık görevinden sağladığı doyum puanları ortalamalarının çocuğu görme sıklığı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=8,975; p=0,011<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; çocuğu görme sıklığı her hafta olan babaların babalık görevinden sağladığı doyum

puanları ($3,281 \pm 0,610$), çocuğu görme sıklığı düzensiz olanların ise babalık görevinden sağladığı doyum puanlarından ($2,476 \pm 0,458$) yüksek bulunmuştur.

Ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ortalamalarının babanın çocuğu görme sıklığı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($KW=7,310$; $p=0,026<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; çocuğu görme sıklığı her hafta olan babaların ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları ($3,204 \pm 0,522$), çocuğu görme sıklığı düzensiz olanların ise ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarından ($2,698 \pm 0,402$) yüksek bulunmuştur.

Çizelgedeki sonuçlar değerlendirildiğinde, çocuğu ile ilişkisini düzenli olarak her hafta koruyabilen babaların babalık görevinden sağladığı doyum ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarının yüksek olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada okul öncesi öğrenim kurumuna devam eden 4-5 yaş çocukları olan babaların ebeveyn öz yeterlik algıları ile birliktelik durumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan analizlerden elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

İlk olarak, anne-babası evli ve boşanmış olan çocukların babalarının ebeveynliğe yönelik genel tutumlarına ilişkin bulgular tartışılmıştır. Ardından, örneklem grubundaki babaların tanımlayıcı özellikleri ile ebeveynliğe yönelik genel tutumlarına ilişkin bulgular tartışılmıştır.

Anne-Babası Evli ve Boşanmış olan Çocukların Babalarının Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutumlarına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında, babaların ebeveynliğe yönelik genel tutum düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği 4 alt boyutta incelenmiş olup; anne-babası evli olan çocukların babalarının babalık görevine ilişkin yeterlik algısı, babalık görevine yönelik ilgi, babalık görevinden sağladığı doyum ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarında, evli babaların oranlarının, boşanmış babaların oranlarından daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Ebeveyn öz yeterliğinin, ebeveynin çocuğuna bakım kalitesi ile ilişkili olduğundan yola çıkarak yüksek ebeveyn öz yeterliğiyle duyarlı, uyarıcı, cezalandırıcı olmayan bakım sağlama ve etkin ebeveynlik yönelimi gibi belirli ebeveynlik becerileri arasında ilişki olduğu gösterildiği bir diğer çalışmada, yüksek ebeveyn öz yeterliğinin, çevreden gelen talepler karşısında yeterlik, zorlu durumlara karşı koyabilme, stres karşısında daha az olumsuz duygular yaşama ve sorunlar karşısında sebat göstermeyle ilgili davranışları desteklediği belirtilmiştir. Buna karşın düşük ebeveyn öz yeterliğinin, annelik depresyonu, çocuklarda var olan problemleri davranışlar, çocuğun anne tarafından sorunlu olarak algılanması ve anne babalık rollerinde aktif olmayan baş etme stratejileriyle ilişkili olduğu gözlenmiştir. Ayrıca düşük ebeveyn öz yeterliğiyle kendinden şüphe duyma, zorluklarla karşılaşıldığında yüksek düzeyde kaygı bozukluğu yaşama, bir görev sonunda başarıdan çok başarısızlık durumuna odaklanma, sorunları tehdit olarak

yorumlama ve zorlu görevlerden kaçma ile ilişkili olduğu ve bu bireylerin erken çocukluk döneminde sağlayacakları ebeveynliğin düzeyinin ön görülemez olacağı ifade edilmektedir (Kuşku, 2011).

Literatürde konuyla ilgili çalışmalar, araştırma sonucunu doğrular niteliktedir. Evli babaların çocukları ile olan ilişkilerinde kendilerini daha yeterli hissedip, daha olumlu sonuçlar doğurduğu; boşanma sonrasında anne-çocuk ilişkisinde önemli bir farklılaşma görülmezken, baba-çocuk ilişkisinin genellikle değiştiği ifade edilmiştir (Amato ve Booth, 1996; Amato ve Gilbreth, 1999; Skolnick ve Skolnick, 1999; Kabaoğlu, 2011). Hetherington, (1993) boşanmanın üzerinden yıllar geçtikten sonra bile boşanmış ebeveynin ve çocukların ilişkilerinin evli olan ebeveyninden daha az olumlu olduğunu bildirmektedir (Akt; Emery 2013).

Bu durum babanın işlevi göz önüne alındığında; babanın anneye kıyasla ikinci planda kaldığı ilişkilerde, doğumdan itibaren düzenli olarak çocuğa verilen ilgi ve bakıma katılmasını gerektirir. Nitekim baba-çocuk ilişkisinde, kaliteli zamanın ön planda olmasının gerekliliği söz konusudur.

Diğer bir araştırmaya göre; babalar boşanmadan sonra kendisini depresif, izole edilmiş ve etkisiz hissetmekte; kendisinin ebeveyn olarak takdir görmediğini düşünmektedir (Wallerstein & Kelly, 1980). Zill'e (1993) göre evli babalara kıyasla boşanmış babaların babalık görevine ilişkin yeterlik algısı arasında anlamlı bir fark oluşmuş; boşanmış babaların yeterlik düzeylerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bilhassa boşanma sonrası yanında ikamet edilmeyen ebeveyn olan babalarla zayıf ilişkiler, boşanmış ailelerin çocukları arasında sıkça görülen bir durumdur. Evli babalarla yapılan araştırmalar her yaş grubu için istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar doğurmuştur. Boşanmış ailelerdeki "zayıf" baba-çocuk ilişkisi dikkat çekicidir. (Akt; Emery, 2013).

Boşanmış ailelerde özellikle babalar ve çocuklar arasındaki sorunlu ebeveyn-çocuk ilişkilerini belgeleyen araştırmalar mevcuttur (Coiro & Emery ,1998; Emery 2013). Çocukla birlikte yaşayan ebeveynin karşılaştığı zorluklar, çocukla birlikte yaşamayan ebeveyninden farklı olarak büyük oranda farklılık göstermektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan farklı olarak; Hook ve Chalasani (2008) çalışmalarında tek ebeveyn babaların “annelik” yapıp yapmadıklarını sorgulamıştır. Bu araştırmaya göre, tek ebeveyn babalar, aynı anda hem anne hem de baba olmanın baskısını sürekli yaşamaktadırlar. Tek ebeveyn babalar, çocuklarıyla ilgilenme ve çocuk bakımı için annelere kıyasla daha az zaman harcarken; evli babalara göre daha fazla vakit harcamaktadır. Bahsedilen tek ebeveyn babaların “annelik”; birincil bakıcı rolünü üstlenmeleri kendilerini evli babalardan farklı kılan en önemli unsur olarak düşünülmektedir.

Boşanmış ailelerin çocuklarının, birlikte yaşamadıkları ebeveynleri ile kuracakları ilişki onların yaşam kalitelerinin belirlenmesinde önemli bir etkidir. Bununla birlikte mahkeme kararından memnun olmayan kimi ebeveynler de çocuklarına daha az zaman ayırarak ve ihmal ederek tepkilerini ortaya koyabilmektedirler (Amato ve Keith, 1991).

Bir diğer yandan Kotil (2010) okul öncesi öğrenim kurumuna yeni başlayan 5 yaş çocukların sosyal duygusal uyum düzeylerine annenin ebeveyn öz yeterlik algısı ile okul beklentilerine uyum düzeyinin etkisini incelediği araştırmasında, anne babanın birliktelik durumu değişkenine bağlı olarak Ebeveyn Öz yeterlik Ölçeği toplam ve alt ölçek puanları sonucunda anlamlı bir fark bulunmadığını, anne babanın birliktelik durumunun, annenin ebeveyn öz yeterlik algısını etkilemediğini ifade etmektedir. Coleman ve Karraker (2003)’in gerçekleştirdiği araştırma, bu sonucu destekler niteliktedir. Ancak Teti ve Gelfand (1991), evli annelerin öz yeterlik algılarının daha yüksek olduğu sonucunu ortaya koymuşlardır.

Anne-Babası Evli ve Boşanmış Çocukların Babalarının Tanımlayıcı Özellikleri İle Ebeveynliğe Yönelik Genel Tutumlarına İlişkin Bulgular

Babaların hem boşanmış hem de evli ailelerin çocukları üzerindeki etkisine yönelik sorular, teorik ve deneysel anlamda giderek daha fazla ilgi çekmektedir. (Emery, 2013; Lamb, 1997; Parke, 1996). Bu durum ebeveynin tanımlayıcı özelliklerine ve babalık rolüne ilişkin genel tutumlarının önemi ile ifade edilebilir.

Araştırma bulguları, babaların öz yeterlik algısının; babanın yaşı, babanın öğrenim düzeyi, babanın çalışma durumu, çocuğun cinsiyeti, çocuk sayısı, babanın gelir düzeyi ve babanın çocuğu görme sıklığı ile yordanmıştır.

Yaş

Araştırmaya katılan evli ve boşanmış babaların babalık görevine ilişkin yeterlilik algısı, babalık görevine yönelik ilgi, babalık görevinden sağladığı doyum ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarının ortalamalarının, yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Ancak, Child Trends (2002) Amerika’da anne ve babaların ebeveynliği üzerine yaptıkları çalışmada; annelerin yaşlarının, aile üyelerinin, öğrenim düzeylerinin, çalışıp çalışmamalarının ve ailenin gelir düzeyi gibi değişkenlerin annelerin çocuklarına karşı gösterdikleri fiziksel sıcaklık-yakınlık, çocuklarına olan sevgileri ve çocuklarının yaptıklarına karşı takdir edici davranışları üzerinde etkili olduğunu saptamışlardır.

Anneleri konu alan bir başka araştırmada genç ve olgun annelerin yeterlik düzeylerini değerlendirdikleri çalışmalarında, genç annelerin yaşlı annelere göre çocukların gelişimi üzerindeki etkisinin daha güçlü olduğunu belirtmişlerdir (Luster , Rhodes 1989; akt. Zembat vd. 2009).

Öğrenim Durumu

Araştırmaya katılan evli babalardan, öğrenim düzeyi üniversite mezunu olanların babalık görevine ilişkin yeterlik algısı puanları ortalamalarının, öğrenim düzeyi lise mezunu olan babaların yeterlik algısı ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarından anlamlı bir fark ortaya koyduğu gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, üniversite mezunu babaların lise mezunu babalardan, babalık görevine ilişkin yeterlik algısı ve ebeveynliğe yönelik genel tutumları yüksek bulunmuştur. Literatürde anneler ile yapılan bir çalışmaya bakıldığında; anasınıfına devam eden 5-6 yaş çocukların anne ve babalarının ebeveyn öz yeterlik algılarını ele alan araştırmada, annenin öğrenim düzeyi ile ebeveyn öz yeterlik algısı arasında bir ilişki tespit edilmemiştir (Zembat, Uyanık Balat, Çinko, Önkol & Acar, 2009).

Bu araştırmanın sonuçlarını destekler nitelikte başka bir araştırmada; babanın, öğrenim düzeyi arttıkça, daha demokratik ve esnek bir cinsiyet rolüne sahip olduğu ve çocuk gelişimi konusunda kendini daha yeterli gördüğü için ebeveyn sorumluluğunu daha çok aldığı ifade edilmektedir (Kuzucu 2011).

Anne ve babaların öğrenim düzeyleri ve mesleki konumları, çocuklara yapılan yatırımlarla ilişkili olabilmektedir. Ailenin sosyo-ekonomik statüsünü belirleyen öğrenim ve bilgi olarak insan sermayesi, formal ve informal yollarla kazanılan anne-baba becerilerini içermekte ve bu beceriler ailede ve sosyal çevrede değerli görülmektedir (Becker, 1975; akt. Şengönül, 2013). Bir diğer araştırmada, daha iyi öğrenim almış, daha yüksek gelire sahip annelerin yüksek ebeveyn öz yeterliğine sahip oldukları sonucu elde edilmiştir. Öğrenimli annelerin yüksek ebeveyn öz yeterliğine sahip olması çocuk gelişimi hakkında bilgiye ve etkili ebeveynlik stratejilerine sahip olma, çocuklar ile güçlü bir etkileşim halinde olabilme olarak açıklanmaktadır (Teti ve Gelfand, 1991).

Bu araştırmanın sonucuna göre, boşanmış babaların ebeveynliğe yönelik genel tutumlarını öğrenim düzeyi etkilememektedir. Literatürde öğrenim ve gelir düzeyi birbiriyle ilişkili olmasına rağmen babanın yeterlik duygusuna etkileri aynı düzeyde bulunmamıştır.

Çocuk Sayısı ve Gelir Düzeyi

Boşanmış ve evli babaların sahip olduğu çocuk sayısı değişkenine bağlı olarak yapılan analiz sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. Sahip olunan çocuk sayısı, evli ve boşanmış babaların ebeveyn öz yeterlik algılarını etkilememektedir. Bu sonuç literatür tarafından ebeveynin anne olduğu bir çalışmada desteklenmektedir.

Coleman ve Karraker (2003) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda, annenin sahip olduğu çocuk sayısı ile ebeveyn öz yeterlik algısı arasında bir ilişki tespit edilmemiştir. Fakat bir diğer yandan 5-6 yaş çocukların anne ve babaları ile yapılan araştırmada, ebeveyn öz yeterlik algısı açısından duygusal kontrol alt boyutunda tek çocuğa sahip olan annelerin lehine bir sonuç elde edilmiştir (Zembat, Uyanık Balat, Çinko, Önkol ve Acar, 2009).

Meesters ve arkadaşları (1995)'nin yaptığı çalışmada elde edilen bulgular bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Aile içerisinde yaşayan bireylerin bireysel farklılıklarının ve aile içindeki nüfuzlarının çocukları etkilediği, ancak üst sosyo-kültürel düzeye sahip annelerin sahip olduğu çocuk sayısı ile çocuklarına gösterdikleri ilgisizlik-ihmal, saldırganlık-kin davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı ifade edilmiştir.

Araştırmaya katılan evli babaların gelir düzeyi değişkenine bağlı olarak ebeveynliğe yönelik genel tutum puanı ortalamalarında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Bunu destekleyecek nitelikte, anasınıfındaki çocukların ailelerinin öz yeterlik düzeylerinin incelendiği bir çalışmada, sosyo-ekonomik gelir durumları ile ebeveyn öz yeterlik düzeyi arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür (Zembat, Uyanık Balat, Çinko, Önkol ve Acar, 2009). Ancak boşanmış babaların babalık görevinden sağladığı doyum puanları ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarının ortalamaları gelir düzeyi değişkeni açısından incelendiğinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre; gelir düzeyi 650-1500 TL olan boşanmış babaların babalık görevinden sağladığı doyum ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları, gelir düzeyi 3000 TL ve üzeri olan boşanmış babaların babalık görevinden sağladığı doyum ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarından yüksek bulunmuştur. Anne ve babanın tek ebeveyn olarak yaşamını sürdürdüğü durumlarda ekonomik sıkıntı yaşadıklarını ifadesinin aksine gelir düzeyi daha alt grupta olan boşanmış babaların doyum ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarının yüksek olması ilgi çekici olup literatürde rastlanan örneklerden farklıdır. Bu durum bir yanı sıra toplumsal normlardan farklı olarak; babalığın ailenin ekonomik durumuna bakmaksızın, para ile ilişkisini sorgulamaktadır.

Raver (2003) düşük gelirli ailelerde çalışma durumunun depresyon belirtileri ve ebeveynlik üzerindeki etkisini incelediği araştırmasında, gelir düzeyi düşük olan ailelerde yaşayan annelerin çocuklarına karşı olan ilgi, yardım ve çocukların bakım ihtiyaçlarını karşılama davranışlarında azalmanın görüldüğünü ve gelir düzeyinin düşük olmasının annenin eşi ile olan ilişkisi üzerinde olumsuz etkisi olduğunu belirtmiştir.

Luster ve Kein (1987) çalışmalarında, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin, yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelere göre çocuklarının gelişimi üzerine etkilerinin daha az olduğu inancında olduklarını belirtmişlerdir. Bu anlamda

araştırmanın bulguları literatür tarafından desteklenmemektedir (Akt. Zembat ve ark. 2009).

Jackson ve Scheines (2005), düzenli bir işi olan annelerin, işi olmayan annelere göre daha yüksek öz yeterlik algısına sahip olduklarını dile getirmiştir. Bu durum ebeveynin öz yeterliğinin gelir anlamında ortaya koyduğu farkı da ifade etmektedir.

Poyraz (2007), babaların babalık rolünü algılamalarıyla kendi ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada; Ankara'nın Çankaya ve Mamak ilçelerindeki 12 ilköğretim okulunda öğrenim gören 389 anasınıflı öğrencisinin babalarını ele almıştır. Araştırmanın sonucunda; babaların babalık rolü algısında, babaların mesleklerine göre anlamlı bir farklılığın olmadığı saptanmıştır. Meslek gruplarında ifade edilen farklı gelir düzeyinden seçeneklerin, babalık rolü algısı üzerinde etkili olmadığı vurgulanmıştır.

Çocuğun Cinsiyeti

Araştırmada çocukların cinsiyeti ile evli ve boşanmış babaların ebeveyn öz yeterlik algıları arasındaki ilişki ele alınmış ve çocuğun cinsiyeti değişkeninin evli ve boşanmış babanın ebeveyn öz yeterlik algısını etkilemediği sonucuna varılmıştır. Literatürde de çocuğun cinsiyeti ile ebeveyn öz yeterliği arasında bir ilişki bulunmamaktadır (Coleman & Karraker, 2003; Coleman & Karraker, 2000; Johnston & Mash, 1989). Bu anlamda araştırmanın bulgusu literatür ile tutarlıdır.

4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ile anne-babalarının ebeveyn öz yeterliği algısı arasındaki ilişkilerinin incelendiği bir diğer çalışmada, çocukların sosyal yetkinlik puanları cinsiyetlerine, anne-baba öğrenim durumuna göre; saldırganlık puanları, anne öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Anne-babaların ebeveyn öz yeterlik algıları, çocuklarının cinsiyetine ve kendi öğrenim durumlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemiştir. (Ogelman ve Topaloğlu, 2014).

Babanın cinsiyet rolüne ilişkin tutumları, çocuğunun bakımına katılımında en önemli belirleyicilerden bir tanesidir (Radin ve Goldsmith, 1989; Coverman, 1985). Boşanma sonrası süreci göz önünde bulundurduğumuzda, boşanmanın ardından babası ile aynı

evde yaşamayan kız ve erkek çocuklar arasında iyilik düzeyleri açısından farklılaşma bulunamamış; yani hem kız hem de erkek çocukların olumsuz olarak etkilendiği belirtilmiştir. Bu nedenle boşanma sonrasında çocuklar için babalarıyla aynı evde yaşamamalarının olumsuz etkileri ve babalarıyla boşanma sonrasında devam eden yeni ilişkilerinin önemi üzerinde durulmuştur (Shifflett ve Cummings, 1999).

Boşanma Sonrası Babanın Çocuğu Görme Sıklığı

Boşanma sonrasında evden ayrılanın baba olduğu durumlarda, babanın boşanma sonrası çocuklarını ziyareti ve ilgilenmesi çocuğun üzerine olumlu etki yapmaktadır. Arditti (1999)'nin araştırmasına göre, boşanma sonrası babaların çocuklarıyla ilişkileri arttıkça iletişim de sıcaklaşmaktadır. Nitekim baba-çocuk teması duyguyla birleştiğinde babaya karşı sevgi ve değer artar (Dominic ve Schlesinger, 1980). Bowman ve Ahros'un (1985) bulgularına göre babaların çocuklarına olan ilgisi, daha sıcak ilişkiler kurmasıyla ve onları korumasıyla anlam bulur (Akt. Öngider, 2006).

Araştırma kapsamında boşanma sonrası babaların çocuğu görme sıklığı değişkeni ile ebeveyn öz yeterlik algıları arasındaki ilişki ele alınmış ve buna göre; çocuğu görme sıklığı her hafta olan babaların babalık görevinden sağladığı doyum ve tutum puanları, çocuğu görme sıklığı düzensiz olan babaların babalık görevinden sağladığı doyum ve tutum puanlarından yüksek bulunmuştur.

Bu bulguyu destekler nitelikte; çocukların babaları hakkındaki algılarının onları ne sıklıkla gördüklerine göre değişim gösterebileceği ifade edilmiş; babalarıyla çok seyrek görüşen veya iletişimlerini tamamen yitiren çocukların şiddete yönelik anıları bastırarak babalarını idealize edebileceği, annelerini babalarının yokluğu nedeniyle suçlayabileceği ortaya konulmuştur. Periyodik aralıklarla babalarıyla görüşen çocukların ise, babalarını kahramanlaştırmadıkları gibi onlar hakkında daha gerçekçi algılar geliştirebildikleri ifade edilmektedir. Ayrıca, babaları ile düzenli bir şekilde görüşen çocukların anneleri ile de daha olumlu bir ilişki geliştirdikleri sonucuna varılmıştır (Stover vd., 2003).

Ayrıca boşanmayla birlikte babaların çocukları üzerindeki denetleyici rollerinin azaldığı; buna karşın annelerin denetleyici rollerinin arttığı bulunmuştur. Evli veya

boşanmış anne ve babalar arasında, çocukları tarafından en az denetleyici olarak algılananlar boşanmış babalar iken, en fazla denetleyici olarak algılananlar ise, boşanmış annelerdir. Boşanmış ailelerdeki çocukların, babalarını evli ailelerdeki çocuklara göre, daha az kabul edici olarak algıladıkları saptanmıştır. Boşanmış çiftlerin çocukları, babalarını daha az sıcak ve daha ihmalkar olarak algılamakta; ayrıca, babaları tarafından daha az sevildiklerini ve istendiklerini düşünmektedir. Çocukların algılarına göre, boşanma annelerde bir değişikliğe yol açmazken, babaların daha az kabul edici olmasına yol açmaktadır. Bu çalışmanın bulguları, çocuklar üzerindeki azalan baba kontrolünün telafisi amacıyla, boşanmış annelerin çocukları üzerindeki kontrolünün artmış olabileceği şeklinde yorumlanmıştır (Öngider, 2006).

Boşanma sonrasında baba, eskisine göre çok daha zor ulaşılabilir bir duruma gelmektedir. Konuyla ilgili çalışmalar, boşanmayı takiben birçok çocuğun babası ile ilişkisinde niceliksel ve niteliksel azalma yaşadığını ortaya koymuştur (Öngider, 2013).

Boşanma sonrasında baba ile ilişkinin çocuğun psikolojik durumu üzerindeki etkilerini inceleyen bir meta analiz çalışmasında, Amato ve Gilbreth konuyla ilgili 63 araştırmayı incelemiş ve sonuçta, boşanma sonrasında babaların çocuklarıyla ilgili birçok sorumluluktan uzaklaştıklarını saptamışlardır. Bu bulgulara göre, babanın sadece eşinden değil, adeta çocuğundan da boşandığı öne sürülmüştür. Bu nedenle, çocuklar babaları tarafından daha az önemsendikleri, daha az istendikleri ve daha az sevildikleri gibi değerlendirmeler yapmış olabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, boşanmış ailelerdeki çocukların, evli ailelerdeki çocuklara göre, daha bağımlı ve yaşamın getirdiği taleplerle baş etmekte daha yetersiz olabilecekleri de belirtilmektedir (Amato, Gilbreth. 1999).

Ebeveynlerinin boşanması, çocuk için oldukça zor bir süreçtir. Çocukların boşanmaya uyum sağlamasında en önemli etmenlerden birisi de, boşanma sonrasında hem annenin hem de babanın çocuklarıyla kurdukları ilişkinin kalitesidir. Sonuç olarak çocukların yaşamında ebeveyn ilişkilerinin son derece önemli olduğu açıktır. Boşanmanın getireceği, belirsizlikler, güvensizlik, endişe ve kaygılarla baş etmeye çalışan çocuk için, anne ve babasının sergileyecekleri tutarlık ve yeterlik çok önemli olacaktır.

Ayrıca Lamb'ın (2000) çalışmasında bu araştırmayı destekler nitelikte; çocuklarıyla ilgili babaların, çocuklarına ilgisiz olanlara kıyasla bilişsel ve sosyal düzeyde daha başarılı, psikolojik açıdan uyumlu ve daha sempatik oldukları bulunmuştur. Literatürdeki birçok yayın, babanın yokluğu ve ilgisizliğinin çocukta olumsuz sosyal davranışlar ve yetişkin olduklarında da yakın ilişki kurmada ve sürdürmede güçlüklerle karşılaşan kişiler oldukları yönündedir.

Rohner (1998), baba sevgisinin çocuk gelişiminde annenin etkisi kadar ve bazen de annenin etkisinden bağımsız olarak oldukça önemli olduğunu ve baba sevgisinin çocuğun kişiliği üzerinde özgün sonuçları yordayabileceğini belirtmektedir. Benzer biçimde Lamb (2000) de kültürler arasında farklılaşan rolüne rağmen babaların çocuk gelişimi üzerinde önemli bir yere sahip olduklarını savunmaktadır.

Tüm bu verilerden yola çıkarak araştırmanın anne-babaların ihmal ve sıcaklık boyutları açısından çocukların ebeveynleri ile olan ilişkileri ilgi çekici bulunmuştur. Gerek ülkemizde gerek yurtdışında yapılan çalışmalar göz önüne alındığında; baba toplumsal bir farklılık olmaksızın çocuğun hayatında ihtiyacı olan temel sevgiyi ve ilgiyi verme noktasında anne ile birlikte önem arz etmektedir. Çocuğun hayatında babanın yanında olması ya da olmaması boşanma olgusunu bir deneyim olarak yaşıyor olması her bir çocuk için önemli bir noktadır. Nitekim bu çerçevede, bir babanın ebeveyn öz yeterliğinin düzeyi ailenin bütünlüğünün devamlılığı ya da bozulmasına bağlı olarak değişim göstermektedir. Dolayısıyla erken çocuklukta anne- babası boşanma süreci içinde olan örneklem sayısı arttırılarak ebeveynlerin farklı boyutlar dahilinde araştırılması önemli olacaktır.

Bu araştırmada evli ve boşanmış babaların demografik bilgileri ışığında ebeveyn öz yeterlik ilişkisi incelenmiştir. Literatürde aile içerisinde baba kavramının eksikliğinden doğan olgu, boşanmış ebeveyn olarak babanın çocuk gelişimindeki yeri ile devam etmektedir. Bu anlamda "baba" vurgusunun yapıldığı; anne-babası boşanma sürecinde olan çocukların bu süreçten nasıl etkilendiği ve bu sürecin çocukların duygu durumuna etkisine ve aynı şekilde babaların sosyal-duygusal ihtiyaçlarına yönelik bir araştırmanın yapılması önerilebilir.

Erken çocuklukta ebeveynlerin boşanma süreci ve sonrası, ülkemizde ve dünya literatürün de özellikle çocuk ve anne açısından ele alınmaktayken; bu çalışma göstermiştir ki, babanın bu sürecin ardından ne kadar ve nasıl etkilendiğini kendini “babalık” hususunda yeterli hissedip hissetmediği ile ilişkili olarak baba da anne kadar önem taşımaktadır. Araştırma boşanma sonrası babanın ebeveyn öz yeterliğini ele alma gerekliliğini gözler önüne sererken bu alandaki eksikliği gidermeye yönelik bir katkı amacı taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akduman, G., Akduman, B. ve Cantürk, G. (2007). “*Ergen Suçluluğunda Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin İncelenmesi*” Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Ana Bilim Dalı Çocuk İstismarı Araştırma Birimi, Türk Pediatri Arşivi, 42 (4), 156-161.
- Aksoy, V., Diken, İ. H. (2009a). “*Annelerin Ebeveynlik Öz yeterlik Alguları ve Gelişimi Risk Altında Olan Çocukların Gelişimleri: Araştırmalara Bir Bakış*”. Ankara Üniversitesi Öğrenim Bilimleri Fakültesi Özel Öğrenim Dergisi, 2009, 10 (1) 59-68.
- Amato P.R., Gilbreth G.J.(1999). “*Nonresident fathers and children’s well-being: a meta analysis*”. J Marriage Fam, 61:557-573.
- Amato, P.R. (1991). “*The Child of Divorce as a Person Prototype: Bias in the Recall of Information about Children in Divorced Families*”. Journal of Marriage and the Family, 53, 59-69.
- Amato, P.R. ve Keith B. (1991). “*Parental Divorce and the Well-Being of Children: A Metal Analysis*” Psychological Bulletin, Vol.110, No:1,26-46.
- Amato, P.R. (1994). “*Life-Span Adjustment of Children to Their Parents Divorce*”, The Future of Children: Children and Divorce,4;1 143-146.
- Anlıak, Ş. (2004). *Okulöncesi Dönemde Çocuğun Yaşamında Baba Ve Erkek Öğretmenin Rolü ve Önemi*. Ege Eğitim Dergisi, (5), 25-33.
- Aral, N. ve Basar, F. (1998). “*Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet, Sosyo-ekonomik Düzey ve Ailenin Parçalanma Durumuna Göre İncelenmesi*”. Öğrenim ve Bilim, 22 (110), 7-12.

- Arıkan, Ç. (1996) . Halkın boşanmaya ilişkin tutumları. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.
- Armağan, S. ve Armağan, İ. (1988). Toplum Bilim. İzmir: Barış Yayınları.
- Atilla, F. Ç. (1989). *Üç – Altı Yaş Grubundaki Çocukların Baba Yoksunluğunda ve Yokluğunda Gösterdikleri Davranış Bozukluklarının İncelenmesi*, Yüksek lisans tezi (Basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Asagem, (2002). Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 405s. Ankara.
- Aytaç, A. M. (2012). *Ailenin Serancamı* Dipnot Yayınları, Ankara.
- Balat, G. U., Zembat, R., Çinko, M., Önkol, L. ve Acar, M. (2008). “Çocukların Ailelerinin Öz yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi”, International Conferences on Educational Sciences. Gazi Mağusa, Kıbrıs.
- Bandura, A. (1977). “*Self Efficacy: Toward A Unifying Theory of Behavioral Change*”. *Psychological Review*, 84, No: 2, 191-215.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. W.H. Freeman and Company, New York 22-24.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2011). *Tek Ebeveynli Aileler*, Ankara.
- Berkman, S.(2003) *Türkiye’de Erken Çocukluk Öğrenim ve Erken Çocukluk Öğreniminde Farklı Modeller*. Ankara.
- Bıkmaz, F. H. (2004) *Öz yeterlik inançları Öğrenimde Bireysel Farklılıklar*, Ed: Kuzgun Y. Ve Deryakulu D., Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Biçer, E. (2009). “*Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Atılganlık ve Sosyal Yetkinlik Beklenti Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğrenim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.

- Bloomfield, L.& Kendall, S. (2012). “*Parenting self-efficacy, parenting stres and child behaviour before and after a parenting programme*”. Primary Health Care Research & Development 13(4), 364-372.
- Bornstein, M. H., Hendricks, C., Haynes, M.. & Painter, K. M. (2007). “*Maternal Sensitivity and Child Responsiveness: Associations with Social Context, Maternal Characteristics, and Child Characteristics in a Multivariate Analysis*”. Developmental Psychology. 12(2), 189–223.
- Bronstein, P. & Cowan, C. P. (1988). “*Fatherhood today: Men’s changing role in the family*”. Canada: John Wiley and Sen. Inc.
- Büyükşahin, G. (2009). “*Boşanmış Ve Boşanmamış (Tam) Ailelerden Gelen 11–13 Yaş Arası Çocukların Anne Baba Tutumlarını Algılama Biçimlerinin Sosyal Uyum Düzeyleri İle İlişkisi*”, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Büyüктаşkapu, S. (2012). “*Annelerin Öz yeterlik Alguları İle 1-3 Yaş Arasındaki Çocuklarının Gelişimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*”. Amasya Üniversitesi Öğrenim Fakültesi Dergisi, 1(1), 18-30.
- Child Trends. (2002). “*Charting Parenthood: A Statistical Portrait of Fathers and Mothers in America.*”
- Coiro, M. J. & Emery, R. E. (1998). “*Do marriage problems affect fathering more than mothering? A quantitative and qualitative review*”. Clinical Child and Family Psychology,17, 239-270.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (2003). “*Maternal Self-Efficacy Beliefs Competence in Parenting and Toddler’s Behavior and Developmental Status*”. Infant Mental Health Journal, 24 (2), 126-148.
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2000). *Parenting self-efficacy among mother of school-age children: conceptualization, measurement, and correlates*. Family Relations 49.

- Coleman, P. K. (1998). *Maternal Self-Efficacy Beliefs As Predictors Of Parenting Competence And Toddlers'Emotional, Social And Cognitive Development*. Unpublished doctoral dissertation. The Eberly College Of Arts And Sciences. West Virginia University, Mongantown.
- Colleman, P. K., & Karraker, K. H. (1997) “*Self-efficiency and parenting quality: Findings and future applications*”.*Development Review*, 18, 47-85.
- Coverman, S. (1985). “Explaining husband’s participation in domestic labor. *Sociological Quarterly*”, 26, 81-97.
- Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve Davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (1996). *İçimizdeki Biz*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Çağdaş, A. (2003). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*. Konya:Öğrenim Kitabevi.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2004). *Mutlu ve Sağlıklı Yarınlar İçin Anne-Baba Öğrenimi*. Öğrenim Kitabevi, Konya.
- Cavkaytar, A. , Aksoy, V.,ve Ardıç A. (2014) *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 4(1) 69-76.
- Çelikel, S. (2006). “*Boşanmanın Çocuklara Hukuki Sonuçları*”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Çorbacı Serin, G.F. (2012). *Zihinsel Engelli Ergenlerin Sosyal Beceri Düzeyleri ve Davranış Problemleri ile Ebeveynlerinin Genel Öz yeterlik Algı Düzeylerinin Karşılaştırılarak İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi/ Öğrenim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Demir, S., ve Gündüz, B. (2014). “*Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları/Adaptation of the Parental Self-Efficacy Scale: The Study of Validity and Reliability*”. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(25).

- Dominic, K.T. & Schlesinger, B. (1980). *Weekend Fathers: Family Shadows*. Journal of Divorce, 3 (3) 241-247.
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duncan, Greg J. & Magnuson K. (2003). "Off with Hollingshead: Socioeconomic resources, parenting, and child development." Institute for Policy Research, Northwestern University.
- Ekşi, A. (1999). *Çocuğun Ruhsal Gelişiminde Annenin Önemi, Anneden Ayrılığa Tepkiler. "Ben Hasta Değilim"*. Nobel Tıp Kitabevleri-İstanbul.
- Elibol, F. (2007). *12-36 Aylar Arasında Çocuğa Sahip Annelere Verilen Grup Öğreniminin Annelerin Anne Babalık Görevlerinde Öz yeterliklerine Yönelik Katkısının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Emery, R.E (2013). *Evlilik, Boşanma ve Çocukların Uyumu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Ertüzün, M. Işıl (2012). *Baba İşlevi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Freeman, C. R. (2006). "*Relative Contributions of Mastery, Maternal Affective States, and Childhood Difficulty to Maternal Self-Efficacy*". Unpublished Doctoral Dissertation. University of Nevada, Reno.
- Furstenberg FF,& Kiernan KE. "*Delayed parental divorce: how much do children benefit?*" J Marriage Fam 2001; 63:446-457.
- Grusec, J. (2007). *Parents Attitudes and Beliefs: Their Impact on Children's Development*. University of Toronto, Canada.
- Güngörmüş, O. (1989). *Okul öncesi Dönemde Baba Çocuk İlişkisinin Çocuğun Gelişimine Etkisi. 6. Yapa Okulöncesi Öğrenimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. İstanbul:Yapa Yayınları.

- Güngörmüş, O. (1995). *Ana-Baba Okulu: Baba-Çocuk İlişkisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güngörmüş, O. (2001). *Baba Çocuk İlişkisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Jackson A. P. & Scheines R. (2005). “*Single mothers’ self-efficacy, parenting in the home environment and development in the two-wave study*”, *Social Work Research*, 29 (1), 7–20.
- Johnston C. & Mash E. J. (1989). “*A Measure of Parenting Satisfaction And Efficacy*” , *Journal of Clinical Child Psychology* 18 (2), 167-175.
- Hassall R., Rose J., & McDonald J.(2005) “*Parenting stress in mothers of children with an intellectual disability: the effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support*”. *Journal of Intellectual Disability Research* 49(6), 405-418.
- Holloway, S. D., Suzuki, S., Yamamoto Y., & Behrens, K. Y. (2005). “*Parenting self efficiacy among Japanese mothers*”. *Journal of Comparative Family Studies*, 36(1), 61-76.
- Hook,J. & S. Chalasani (2008). “*Gendered expectations? Reconsidering single fathers’ childcare time*”, *Journal of Marriage and Family*, 70(4), 978-990.
- Kabaoğlu, F. (2011). “*Anne-Babası Evli Ve Boşanmakta Olan Çocuk Ve Ergenlerin Anne Ve Babalarından Algıladıkları Kabul Veya Red Düzeyleri İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki*”. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaptan, F. ve Korkmaz, H. (2002) “*Probleme dayalı öğrenme yaklaşımının hizmet öncesi fen öğretmenlerinin problem çözme becerileri ve öz yeterlik inanç düzeylerine etkisi*”. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Öğrenimi Kongresi, 16, Ankara.
- Karraker, K.H.,& Coleman, P.K (2005). “*The effects of child characteristics on parenting*. Luster”,Luster T. ve L. Okagaki (Ed.). *Parenting: An ecologicall*

perspective (ss. 147-176). Mahwah, NJ:Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Kayhan, Y.,ve Yazıcıoğlu, Ü. (2007). *Aile yapısı ve özellikleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Kesgin, E. (2006). “Okul Öncesi Öğretim Öğretmenlerinin Öz yeterlik Düzeyleri ile Problem Çözme Yaklaşımlarını Kullanma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Denizli İli Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Koçak, A. A. (2004). *Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu*. AÇEV Yayınları.

Koerner, S. S., Wallace, S., Lehman, S. J., & Raymond, M. (2002). “Mother-to-daughter disclosure after divorce: are there costs and benefits?” *Journal of Child and Family Studies*, 11(4).

Kotil, Ç. (2010). “Okul Öncesi Öğretim Kurumuna Yeni Başlayan 5 Yaş Çocukların Sosyal Duygusal Uyum Düzeylerine Annenin Ebeveyn Öz Yeterlik Algısı İle Okul Beklentilerine Uyum Düzeyinin Etkisi”, Marmara Üniversitesi Öğretim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul öncesi öğretmenliği Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.

Kuşku, A. (2011). “Edirne merkezdeki hastanelerin çocuk servislerine gastroenterit tanısıyla yatırılan 0-3 yaş grubu çocuklara annelerinin evde yaptıkları uygulamalar, bilgi ve özyeterlik düzeyleri”. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü, Edirne.

Kuyucu, Y. (1999), “Anne Babaları Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Lise Öğrencilerinin Uyum Sorunlarının Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Öğretim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Kuzucu, Y. (2011). “Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-91.

- Lamb, M. E. (1997). *The role of the Father in Child Development*. John Wiley. New York
- Lamb, M. E. (2000). “*The History of Research on Father Involvement: An Overview*”. *Marriage and Family Review*, 29, 23-42.
- Landy, S. & Menna, R. (2006). “*An Evaluation of A Group Intervention for Parents with Aggressive Young Children: Improvements in Child Functioning, Maternal Confidence, Parenting Knowledge and Attitudes*”. *Early Child Development and Care*, 176 (6), 605-620.
- McBride, B.A. (1990) “*The Effects Of Parents Education/Play Group Program on Father Involvement in Child Rearing*”, *Family Relations*.
- Meadows, S. (2010). *The child as social person. Child and parents*, routledge, New York.
- Meesters, C. Muris, P. Esselink, T. (1995). *Hostility and Perceived Parental Rearing Behaviour*. *Personality and Individual Differences* 18(4), 567-570
- Montigny, F.,& Lacharite, C. (2005). “*Nursing theory and concept development or analysis perceived parental efficacy: Concept analysis*”. *Journal of Advanced Nursing*, 49 (4).
- Mutlu, S. (2003). “*Öz yeterlik, Eşitlik Duyarlılığı Ve Çalışma Tutumları Arasındaki İlişki*”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ogelman Gülay, H. ve Topaloğlu Çiftci, Z. (2014). “*4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri İle Anne-Babalarının Ebeveyn Özyeterliliği Algısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğrenim Fakültesi Dergisi*, 14(1):241-271.
- Öngider N. (2013) “*Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri*” *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2):140-161.

- Öngider N. (2006). “*Evli ve Boşanmış Ailelerde Algılanan Ebeveyn Kabul Veya Reddinin Çocuğun Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkileri*” (Doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özmen, B. (1989). “*Annesiz Veya Babasız Büyüyen Beş–Sekiz Yaş Çocuklarının Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi*”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özyürek, A. (2004). “*Kırsal Bölge Ve Şehir Merkezinde Yaşayan Beş-Altı Yaş Grubu Çocuğa Sahip Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi*”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 102 s., Ankara.
- Parke, R. D. (1996). *Fatherhood*. Cambridge, MA:Harvard University Press.
- Pisterman, S., Firestone, P., McGrath, P., Goodman, J. T., Webster, I., Mallory, R. & Goffin, B. (1992). “*The Effects of Parent Training on Parenting Stress and Sense of Competence*”. Canadian Journal of Behaviour Science, 24 (1), 41-58.
- Poyraz, M. (2007). “*Babaların babalık rolünü algulamalarıyla kendi ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*”. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Öğrenim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Radin, N., Goldsmith, R. (1989). *The involvement of selected unemployed and employed men with their children*. Child Development, 60, 454-459.
- Raver, C. (2003) “*The Role of Employment in Predicting Depressive Symptoms and Parenting Among Low-Income Families*”, Child Development, 74;6 1720-1736 .
- Rohner, R.P. (1998). “*Father love and child development: history and current evidence*”. Current Directions in Psychological Science, 7, 157-161.
- Rohner, R.P. & Veneziano R.A. (2001). “*The importance of father love: History and Scontemporary evidence*”. Review of General Psychology, 5 (4), 382-405.
- Sağlam M. (2011). “*Boşanma Sürecinde Olan Ailelerdeki Çocukların Aile Algularının ve Sorunlarının Resimler Aracılığı İle incelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi,

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi(Çocuk Gelişimi)
Ana Bilim Dalı, Ankara.

Saygılı, S., ve Çankırlı, A. (2001). *Babacığım Nerdesin? Çocuk Öğreniminde Babanın Rolü*, İstanbul: Elit Kitap.

Satir, V. (2001). *İnsanı Yaratmak, Aile Terapisinin Başyapıtı*. Çeviren: Selim Yeniçeri, 2.Basım, Beyaz Yayınları, İstanbul.

Schunk, D. H., & Pajares, F. (2002). "The development of academic self-efficacy". In A. Wigfield & J. Eccles (Eds.), Development of achievement motivation.

Seçer Z., Çeliköz N.,ve Yaşa., S. (2007) "Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okulöncesi Öğrenim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları" ,Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı 18, 425-438.

Seçer Z., Ogelman H., ve Önder A. (2013) "The Analysis of the Relationship Between Fathers' Parenting Self-efficacy and the Peer Relations of Preschool Children." Early Child Development and Care Vol.183, No.1, January 2013, 63-74.

Seçer Z., Ogelman H., ve Önder A., ve Berengi S. (2012) "Okul öncesi 5-6 Yaş Grubu Çocukların Akran İlişkileri ile Annelerinin Ebeveynliğe Yönelik Öz yeterlik Algularının Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Kuram ve Uygulamada Öğrenim Bilimleri 12-(3), 1993-2008.

Seltzer JA. (1991). "Relationships between fathers and children who live apart: the fathers role after separation". J Marriage Fam 1991; 53:79-101.

Scheel, M. J. & Rieckmann, T. (1998). "An Empirically Derived Description Of Empowerment for Parents of Children Identified as Psychologically Disordered". The American Journal of Family Therapy, 26, 15-27.

Shifflett K, & Cummings M. E. (1999). "A program for educating parents about the effects of divorce and conflict on children: an initial evaluation". Fam Relat 1999; 48:79-89.

- Sofronoff, K. & Farbotko, M. (2002). “*The Effectiveness of Parent Management Training to Increase Self-Efficacy In Parents of Children With Asperger Syndrome*”. *Autism*, 6(3), 271-286.
- Sönmez, F. (2001). “*Anne-Babası Boşanmış Ergenlerle Anne-Babası Boşanmamış Ergenlerin Benlik İmgelerinin Karşılaştırılması*”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Stover C.S, Van Horn P., Turner R., Cooper B.,& Lieberman A.F.(2003) “*The effects of father visitation on preschool-aged witnesses of domestic violence*”. *J Interpers Violence*. Oct;18(10):1149-66.
- Şahbaz Ü., (1994). “*Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri*”. *Yaşadıkça Öğrenim*, (37): 22-25.
- Şengönül T., (2013) “*Sosyal Sınıfın Boyutları Olarak Gelirin, Öğrenimin ve Mesleğin Ailelerdeki Sosyalleştirme-Öğrenim Süreçlerine Etkisi*”, *Öğrenim ve Bilim*, Cilt;38, Sayı;167 129-143.
- Şentürk, Ü. (2006). “*Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması)*”, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Malatya.
- Tarhan, N. (2004). *Mutlu Aile için Makul Çözümler*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Teti, D. M. & Gelfand, D. M. (1991). “*Behavioral Competence Among Mothers Of Infants In The First Years: The Mediational Role Of Maternal Self-Efficacy*”. *Child Development*, 62, 918-929.
- Tezcan, Mahmut, (1992). “*Sosyolojik Açıdan Boş Zamanların Değerlendirilmesi*”, Ankara Üniversitesi Öğrenim Fakültesi Yayını No: 116, Ankara.
- Tschannen-Moran, M., Woolfolk hoy, A. & Hoy, W. K. (1998). “*Teacher efficacy: Its meaning and measure*”, *Review of Educational Research*. 68, 2, 202-248.

- Torun, F., (1986). “Çocuk Yuvalarında Kalan Dokuz-On Yaşlarındaki Korunmaya Muhtaç Çocukların Aile Bireylerini Ve Aile İlişkilerini Algılamaları”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tucker, S., Gross, D., Fogg, L., Delaney, K. & Lapporte, R. (1998). “The long-term efficacy of a behavioral parent training intervention for families with 2-years-olds”. Research in Nursing and Health, 21, 199-210.
- Wallerstein & Kelly. (1980). “The Effects of Divorce on the Visiting Father Child Relationship”. American Journal of Psychiatry. 137, 153-154.
- Wood, R. & A, Bandura, (1989). “Social Cognitive Theory Of Organizational Manegement”, Academy of Manegement Review, V.14, Sayı:3, 361-384.
- Yaman, S. B Cansüğü, Ö. ve Altunçekiç, A. (2004). “Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Öz Yeterlik İnanç Düzeylerinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma”. Türk Öğrenim Bilimleri Dergisi, 2(3), 355-364.
- Yavuzer, H. (1986) “Dağılmış ve Huzursuz Aile Ortamlarının Çocuklardaki Uyum ve Davranış Bozukluğuna Olan Etkisi”, Aile ve Çocuk, İstanbul.
- Yavuzer, H. (1995). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul:Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2005). *Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle çocuğunuzun ilk 6 yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Zembat, R., Uyanık Balat, G., Çinko, M., Önkol, L. ve Acar, M. (2009). “Anasınıftaki Çocukların Ailelerinin Öz yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi”. B. Özer, H. Yaratan ve H. Caner (Der.), International Conferences on Educational Science, 3 (s. 2074 – 2084). Kıbrıs .

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verileri

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16051> (Erişim Tarihi 05.10.14).

EKLER

Ek 1: Aile Bilgi Formu

Değerli Babalar,

Aşağıdaki sorular size ve çocuğunuza ait bazı bilgileri içermektedir. Doldurduğunuz bu form okul öncesi öğrenim alanında yapılan bir tez çalışmasında kullanılacaktır. Soruların tümüne içtenlikle cevap vermeniz araştırmanın güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Formların üzerine isim yazmanıza gerek yoktur. Katkınız ve desteğiniz için çok teşekkür ederim.

F. Betül ÖZKUL
Okan Üniversitesi
Okul Öncesi Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı

1. Yaşınız: 20-30 yaş 30-40 yaş 40 yaş ve üstü
2. Öğrenim Durumunuz : İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisans üstü öğrenim
3. Çalışma durumunuz: Çalışıyorum Şu an çalışmıyorum
4. Çocuğunuzun cinsiyeti: Kız Erkek
5. Ailedeki çocuk sayınız: 1 2 3 4 ve üzeri
6. Gelir Düzeyiniz: 650 TL veya daha az 650-1500 TL 1500-3000 TL 3000 TL ve üzeri
7. Birliktelik Durumunuz: Evli Boşanmış
8. Boşanmış iseniz, çocuğunuz ile ne sıklıkta görüşebiliyorsunuz? Her hafta İki haftada bir Ayda bir Düzensiz Yılda bir ya da daha az